

Η ΕΞΕΛΙΞΗ ΤΗΣ ΠΟΛΗΣ:

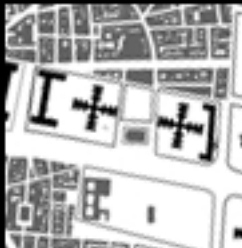
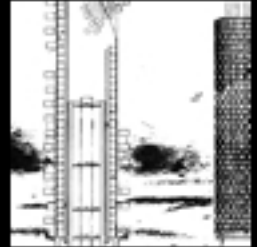
Κτήριο_Οικοδομικό Τετράγωνο_ Κτήριο Πόλη_ Κύτταρο_ Οργαγική Πόλη

ΔΕΣΠΟΙΝΑ ΚΙΣΣΑ

ΕΠΙΒΛΕΨΩΝ: ΚΑΡΟΛΟΣ ΚΩΝ/ΝΟΣ ΣΤΥΛΙΑΝΟΣ ΓΑΛΑΝΟΣ

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ_ ΠΟΛΥΤΕΧΝΙΚΗ ΣΧΟΛΗ

ΤΜΗΜΑ ΑΡΧΙΤΕΚΤΟΝΩΝ ΜΗΧΑΝΙΚΩΝ_ ΙΩΑΝΝΙΝΑ: 2022-202

Η ΕΞΕΛΙΞΗ ΤΗΣ ΠΟΛΗΣ:

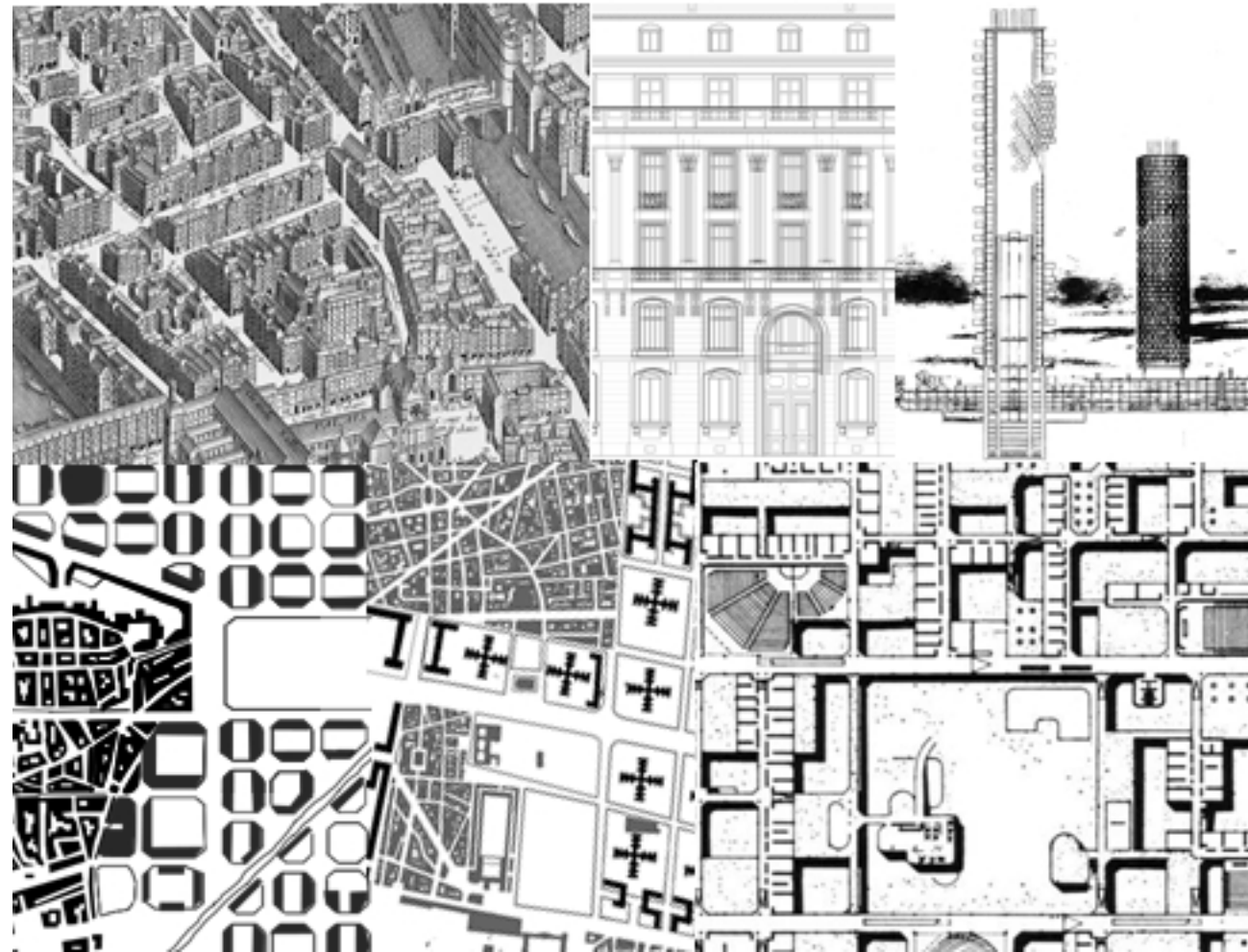
Κτήριο_Οικοδομικό Τετράγωνο_ Κτήριο Πόλη_ Κύτταρο_ Οργαγική Πόλη

ΔΕΣΠΟΙΝΑ ΚΙΣΣΑ

ΕΠΙΒΛΕΠΩΝ: ΚΑΡΟΛΟΣ ΚΩΝ/ΝΟΣ ΣΤΥΛΙΑΝΟΣ ΓΑΛΑΝΟΣ

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ_ ΠΟΛΥΤΕΧΝΙΚΗ ΣΧΟΛΗ

ΤΜΗΜΑ ΑΡΧΙΤΕΚΤΟΝΩΝ ΜΗΧΑΝΙΚΩΝ_ ΙΩΑΝΝΙΝΑ: 2022-2023

Περιεχόμενα

Περίληψη.....	σελ.6
Εισαγωγή.....	σελ. 8
Κεφάλαιο 1: Το Παρίσι πριν και μετά τον Haussmann	σελ. 12
1.1. Η εικόνα του Παρισιού πριν τον Haussmann.....	σελ. 15
1.2. Η μορφή του Παρισιού με το σχέδιό Haussmann.....	σελ. 18
Κεφάλαιο 2: Από τον Cerdà στον Le Corbusier	σελ. 24
2.1. Το οικοδομικό τετράγωνο σχέδιο του Eixample για την Βαρκελώνη.....	σελ.28
2.2. Ο καρτεσιανός πύργος της Ville Contemporaine-Plan Voisin.....	σελ.34
Κεφάλαιο 3: Από τους Josic- Woods- Candilis στους Ιάπωνες Μεταβολιστές.....	σελ.42
3.1. Το πλέγμα του The Free University of Berlin	σελ.46
3.2. Η κάψουλα της Marine City	σελ.52
Συμπεράσματα.....	σελ.58
Βιβλιογραφία- Ακαδημαϊκές/Ερευνητικές Εργασίες.....	σελ.62
Κατάλογος Εικόνων.....	σελ.66

Περίληψη

Τι είναι η πόλη; Η πόλη είναι μια ποικίλα έννοια, καθώς δεν αποτελεί μια μόνο ολότητα οπου μπορούμε να την απομονώσουμε και να την διαχωρίσουμε τελείως από τον αστικό της περιβάλλον. Η πόλη μπορεί να οριστεί ως μια ευμετάβλητη έννοια και ένα συνεχόμενο εξελισσόμενο φαινόμενο. Αυτό αντικατοπτρίζεται και μέσα από το ρόλο του οικοδομικού τετραγώνου στο αστικό περιβάλλον.

Στόχος της παρούσας εργασίας είναι η αναζήτηση του πως ο μοντερνισμός, ο μεταβολισμός και το αραβικό χωριό επέδρασαν στο αστικό τοπίο και στη λειτουργία της ίδιας της πόλης; Η ερευνά αυτή λοιπόν αναλύεται μέσα από τρία διαφορετικά δίπολα και παρουσιάζουν την πόλη στις διαφορετικές εκφράσεις της και σχέδια εξέλιξης της. Στο πρώτο, παρουσιάζεται η πόλη του Παρισίου πριν και μετά τον Haussmann. Μεταφέροντας το γενικότερο κλίμα του αστικού τοπίου της προ βιομηχανικής επανάστασης, σε μια πλήρη αντίθεση με την ομοιομορφία στον σχεδιασμό που ακολούθησε μετέπειτα για την δημιουργία ενός «ενοποιημένο» Παρίσι. Στο δεύτερο, παρουσιάζεται το μοντέλου της ορθολογικής πόλης του Cerdà για τη Βαρκελώνη και η λογική της πόλης μηχανής του μοντέρνου κινήματος μέσα από το πρίσμα του Le Corbusier για το Παρίσι. Τέλος στο τρίτο δίπολο, αναλύεται η πόλη μέσα από τις εννοείς της οργανικότητας, του ζωτικού χώρου όπως την παρουσιάζουν οι ομάδες των Josic- Woods- Candilis αλλά και των Ιάπωνων μεταβολιστών.

Μέσα από όλη αυτή την έρευνα αναδεικνύεται η έννοια και η λειτουργία της πόλης ως κάτι οργανικό και συνεχώς εξελισσόμενο. Αλλά ακόμη τίθεται και ο προβληματισμός για τις σημερινές πόλεις αλλά και την αλληλεπίδραση του κάτοικου-χρήστη μέσα σε αυτή.

Abstract

“What is the city? The city is a diverse concept, as it does not constitute a single entity that can be isolated and completely separated from its urban environment. The city can be defined as a variable concept and a continuously evolving phenomenon. This is also reflected through the role of the urban square in the urban environment.

The aim of this work is to explore how modernism, metabolism, and the Arab village influenced the urban landscape and the functioning of the city itself. This research analyzes these through three different dichotomies and presents the city in its various expressions and evolution plans. In the first, the city of Paris is presented before and after Haussmann. Transferring the overall atmosphere of the urban landscape before the industrial revolution, in complete contrast to the uniformity in design that followed later to create a ‘unified’ Paris. In the second, the model of Cerdà’s rational city for Barcelona and the logic of the ‘machine city’ of the modern movement through the prism of Le Corbusier for Paris are presented. Finally, in the third dichotomy, the city is analyzed through the concepts of organicity and vital space as presented by the Josic-Woods-Candilis groups and the Japanese metabolists.

Throughout this research, the concept and functioning of the city as something organic and constantly evolving are highlighted. But it also raises questions about today’s cities and the interaction of the inhabitant-user within them.”

Εισαγωγή

προβληματισμός

Η πόλη αποτελεί αναμφισβήτητα μια **πολυδιάστατη** και **πολύμορφη** έννοια, καθώς είναι κάτι το συνεχώς ευμετάβλητο. Θα ήταν λοιπόν, μάταιο επομένως να προσπαθήσουμε να της αποδώσουμε έναν κανονιστικό και γενικό ορισμό. **«Πως μπορούμε, λοιπόν να ορίσουμε την πόλη- είναι τα κτίρια της, οι δραστηριότητες που αναπτύσσονται σε αυτήν, οι μύθοι που την περιβάλλουν, οι άνθρωποι που την κατοικούν σήμερα και ή αυτοί που την κατοικούσαν χθες ή, ακόμη αυτοί που θα την κατοικήσουν αύριο, είναι οι χαράξεις των δρόμων, η ζωή στις πλατείες, ή όλα αυτά μαζί;»¹**. Ακόμη η πολυπλοκότητα στην οποία εξελίσσεται η πόλη με την πάροδο του χρόνου, διαμορφώνεται από διάφορους παράγοντες όπως η ιστορία, η γεωγραφία, ο πολιτισμός και οι ανθρώπινες δραστηριότητες. Έτσι μπορεί να θεωρήσει κανείς ότι η πόλη είναι ζωντανό σύστημα που εξελίσσεται στον χρόνο και οι κάτοικοι της αφήνουν τα ολοφάνερα ίχνη στον αστικό της χώρο.

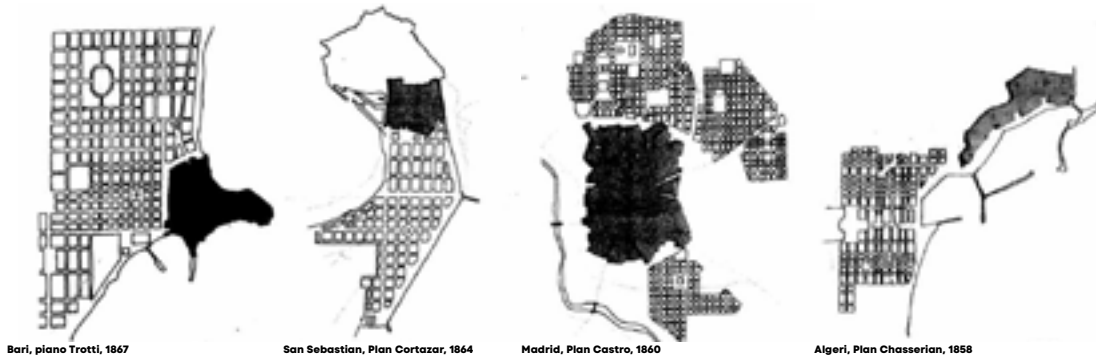
Για να αντιληφθούμε λοιπόν, την ολότητα μιας πόλης αρκεί να επικεντρωθεί κανείς στη λειτουργία των οικοδομικών της τετράγωνων. Η αρχιτεκτονική και ο σχεδιασμός των οικοδομικών τετραγώνων παίζουν σημαντικό ρόλο στον τρόπο με τον οποίο μια πόλη αναπτύσσεται και μεταλλάσσεται. Καθώς, το **οικοδομικό τετράγωνο** αποτελεί το **ελάχιστο τμήμα πόλης**, το οποίο είναι πλήρως

οριοθετημένο και παράλληλα εμφανές μορφοποιητικό όργανο της πόλης. Επιπλέον, μπορεί να λειτουργήσει ως χώρος συνάντησης και κοινωνικής δραστηριότητας για τους κατοίκους της, αφού περιλαμβάνει τόσο κοινοχρήστους (πλατείες, πάρκα, πολιτιστικούς χώρους κ.α.) και ιδιωτικούς χώρους (κατοικίες, εμπορικά καταστήματα κ.α.). Το οικοδομικό τετράγωνο λόγω της ευελιξίας του στον σχεδιασμό χώρων έχει την ικανότητα να προσαρμόζεται σε διαφορετικά περιβάλλοντα πόλεων, μέσω της μορφής, τυπολογίας και εικόνας του.²

Κατά συνέπεια, μπορεί κανείς να θεωρήσει το οικοδομικό τετράγωνό ως τη βασική μορφή ανάπτυξης του αστικού ιστού, ως τον κυρίαρχο λοιπόν μηχανισμό για την οργάνωση του χώρου της πόλης. Τα δύο στοιχεία λοιπόν ανάλυσης του οικοδομικού τετραγώνου που μπορούμε να λάβουμε υπόψιν μας είναι τα **εσωτερικά** (όπως τη διάταξη, την οργάνωση, τη συνολική του μορφή, τη λειτουργικότητα και τα κτήρια που περιέχονται σε αυτό) και τα **εξωτερικά** του χαρακτηριστικά (όπως το μέγεθος, το σχήμα, ο προσανατολισμός των δομικών στοιχείων, το κοινωνικό και το οικονομικό ή πολιτισμικό πλαίσιο της εκάστοτε εποχής). Συνιστώντας με αυτόν τον τρόπο, παράγοντα εξέλιξης της πυκνότητας, των μοτίβων κυκλοφορίας, της πρόσβασης σε ανέσεις και στη συνολική εμπειρία.

¹ Παύλος Λέφας, Walter Siebel, Jerome Binde, *Αύριο οι Πόλεις* (Αθήνα: ΠΛΕΘΟΝ, 2003) 20.

² Μονεστιορόλι Α., *Η αρχιτεκτονική της πραγματικότητας* (Αθήνα: Καστανιώτη Α.Ε., 2009) 79.

Bari, piano Trotti, 1867
San Sebastian, Plan Cortazar, 1864
εικόνα 1: μοτίβα πόλεων κατά τον 19ο αιώνα

υπόθεση εργασίας

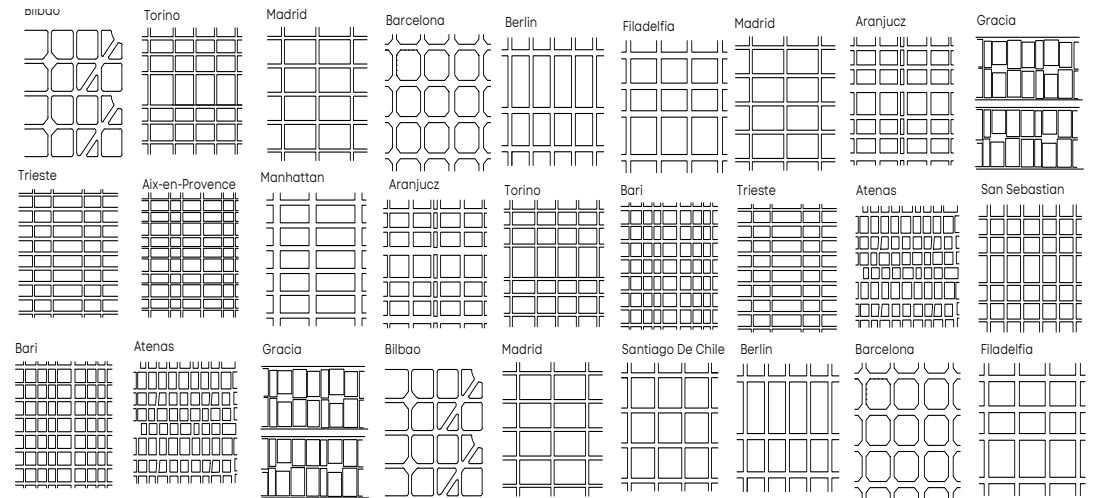
Με βάση τη σκέψη, ότι η πόλη αποτελεί ένα ζωντανό και συνεχές εξελισσόμενο σύστημα μπορεί να θεωρήσει κανείς, το οικοδομικό τετράγωνο όχι απαραίτητα σαν ένα αυστηρό όριο αλλά ως ένα πολυδιάστατο κομμάτι του «παζλ» πόλη. Δανειζόμενη λοιπόν τον όρο «**κύτταρο**» από τη βιολογία, με μια πρώτη μάτια τα κύτταρα δεν συνδέονται άμεσα με την αρχιτεκτονική και τη λειτουργία των οικοδομικών τετραγώνων της πόλης. Το κύτταρο αποτελεί τη θεμελιώδη δομική και λειτουργική μονάδα όλων των ζωντανών οργανισμών αλλά και το μικρότερο δομικό συστατικό της έμβιας ύλης. Με αυτόν τον τρόπο, μπορεί να θεωρηθεί το δομικό στοιχείο της ζωής. Έτσι, σε ένα εννοιολογικό και μεταφορικό πλαίσιο, μπορεί να συσχετίσει κανείς τη λειτουργία του κυττάρου με αυτήν του οικοδομικού τετραγώνου. Γιατί τα αστικά οικοδομικά τετράγωνα λειτουργούν ως συνθετικές και οργανωτικές μονάδες μέσα σε μια πόλη, όπως αντίστοιχα και τα κύτταρα μέσα στους οργανισμούς. Επομένως,

καταλήγουμε στον συλλογισμό, ότι το οικοδομικό τετράγωνο αποτελεί το «**κύτταρο**» της πόλης και το συνολικό αστικό τοπίο τον «**οργανισμό**» της. Με βάση τον παραπάνω συλλογισμό, το **ερευνητικό ερώτημα** της παρούσας εργασίας είναι η αναζήτηση των εκάστοτε «**κυττάρων**» που επηρέασαν στην εξελικτική πορεία διαμόρφωσης και δημιουργίας της πόλης. Οι πόλεις εξάλλου δε δημιουργήθηκαν από τη μια μέρα στην άλλη είναι ένα στοιχείο συνεχούς εξέλιξης και μελέτης. Δεν αμφισβητεί κανείς ότι η σύγχρονη πόλη διαφέρει ριζικά τόσο από την πόλη του 19ου αιώνα όσο και από τις θεωρίες του μοντέρνου κινήματος και μεταβολισμού για τον αστικό της χώρο. Στόχος λοιπόν είναι η αναζήτηση του **πως ο μοντερνισμός, ο μεταβολισμός και το αραβικό χωρίο επέδρασαν στο αστικό τοπίο και στη λειτουργία των πόλεων;** Ενισχύοντας με αυτόν τον τρόπο, τη θέση ότι η πόλη είναι μια μεταβαλλόμενη κατάσταση και ο κατεξοχήν ζωτικός χώρος για τους κατοίκους της.

μεθοδολογία

Η έρευνα αναπτύσσεται εξελικτικά και βαθμιαία μέσα από τα πρότυπα μελέτης της πόλης, δηλαδή το κτήριο, το οικοδομικό τετράγωνο, το κτήριο πόλη, το κύτταρο και την οργανική πόλη. Στο **πρώτο κεφάλαιο**, οι αναφορές καλύπτουν την περίοδο και τη μορφή της πόλης του Παρισιού πριν και μετά το ρυθμιστικό σχέδιο του Haussmann. Μεταφέροντας το γενικότερο κλίμα του αστικού τοπίου της προ βιομηχανικής επανάστασης, σε μια πλήρη αντίθεση την ομοιομορφία που ακολούθησε μετέπειτα. Στο **δεύτερο κεφάλαιο**, θα γίνει η μελέτη του πρώιμου μοντέρνου και του μοντέρνου μεσοπολεμικά, μέσω της ανάλυσης του σχεδίου Eixample του Cerdà για τη Βαρκελώνη και των Ville Contemporaine-Plain Voisin του Le Corbusier. Συσχετίζοντας την ορθολογική πόλη του Cerdà με τη λογική της τυποποίησης της πόλης μηχανής του μοντέρνου κινήματος. Φέρνοντας

παράλληλα στην επιφάνεια και τη θεωρία του κτηρίου πόλη μέσα από την ιδέα των πύργων πόλεων του Le Corbusier. Στο **τρίτο κεφάλαιο**, θα αναλυθούν οι ιδέες του ύστερου μοντερνισμού και του μεταβολισμού μέσα από τους Josic- Woods- Candilis και τους Ιάπωνες μεταβολιστές. Συγκεκριμένα θα παρουσιαστεί το πλέγμα του The Free University of Berlin και η κάψουλα της Marine City του Kiyonori Kikutake. Μιλώντας πλέον, ξεκάθαρα για οργανικότητα, ζωτικό χώρο και κύτταρα, έννοιες που για πρώτη φορά χρησιμοποιήθηκαν από τους συγκεκριμένους για να περιγράψουν τον χώρο και την πόλη. Στόχος λοιπόν, είναι η αναζήτηση της έννοιας του «**κυττάρου**», στο εκάστοτε αστικό μοντέλο πόλης που πρότειναν οι προηγούμενοι αλλά και τον ρόλο του στην κατανόηση της εξελικτικής πορείας της διαμόρφωσης της πόλης «**οργανισμός**».

εικόνα 2: μοτίβα πόλεων

Κεφάλαιο 1: Το Παρίσι πριν και μετά τον Haussmann

εικόνα 3: Η εικόνα της πόλης πριν και μετά το σχέδιο του Haussmann

εικόνα 4: Το Μεσαιωνικό Παρίσι

Για αρκετούς αιώνες οι πόλεις ήταν περιτειχισμένες. Τα τείχη προσέφεραν στους κατοίκους της πόλης το αίσθημα της ασφάλειας και της προστασίας από εξωτερικές απειλές. Αλλά ταυτόχρονα αποτελούσαν εμπόδιο την εξάπλωση της πόλης καθώς περικλείουν τη μικρότερη δυνατή έκταση γης. Τα οικοδομικά τετράγωνα στις περιτειχισμένες πόλεις είχαν ακανόνιστο σχήμα. Λόγω της οργανικής ανάπτυξης των πόλεων και της συγχώνευσης μικρότερων οικοπέδων, τα ακανόνιστα σχήματα ήταν αρκετά συνηθισμένα. Αυτή η ακανόνιστη δομή των πόλεων αποτελεί κατεξοχήν χαρακτηριστικό των πόλεων της περιόδου καθώς η οχυρωματική και

περίκλειστη λειτουργία τους περιόριζε την οργάνωση της πόλης σε οικοδομικά τετράγωνα με οριοθετημένα σχήματα. Στον ευρωπαϊκό χώρο οι πύλες των πόλεων έπαψαν οριστικά να κλείνουν τον 18ο αιώνα και τα τείχη τους να κατεδαφίζονται τον 19ο αιώνα. Με την εξέλιξη των οπλικών συστημάτων τα τείχη των πόλεων έχασαν τη δυναμική τους για την ασφάλεια και την προστασία των πόλεων. Με το οριστικό τέλος της περιτειχισμένη πόλης, επομένως μπορεί να θεωρηθεί το σημείο έναρξης μιας περιόδου επιταχυνόμενης αστικής ανάπτυξης και αλλαγής του αστικού τοπίου των πόλεων.³

1.1. Η εικόνα του Παρισιού πριν τον Haussmann

Κατά τη διάρκεια της βιομηχανικής επανάστασης, οι πόλεις αλλάξαν ριζικά, γνώρισαν σημαντικές αλλαγές και μετασχηματισμούς, μέσα σε αυτές και το Παρίσι. Ένα αρκετά μεγάλο μέρος του πληθυσμού, εγκαταστάθηκε στις μητροπόλεις της εποχής εγκαταλείποντας την ύπαιθρο. Επίσης, η βιομηχανική επανάσταση έφερε σημαντικές τεχνολογικές καινοτομίες όπου ήταν αναπόφευκτο να μην επηρεάσει τη μορφή των πόλεων. Η μαζική παραγωγή χυτοσιδήρου, η δημιουργία των σιδηροδρομικών γραμμών, η χρήση της ατμομηχανής στις μεταφορές, έρχονται να αλλάξουν το δομημένο περιβάλλον της πόλης. Όμως, σημαντικό είναι να ειπωθεί ότι όλες αυτές οι τεχνολογικές καινοτομίες έφεραν προβλήματα στη διαδικασία μετάβασης και εξέλιξης της πόλης.

3 Παύλος Λέφρας, Walter Siebel, Jerome Binde, Αύριο οι Πόλεις (Αθήνα: ΠΛΕΘΟΝ, 2003) 22-23

εικόνα 5: Οι στενοί δρόμοι του Παρισιού

εικόνα 6: Χάρτης του Παρισιού πριν από το σχέδιο Haussmann

Στον αντίποδα των καινοτομιών στα υλικά, έρχεται μια χαοτική οργάνωση της πόλης με ελλείψεις στις υποδομές και την άθλια κατάσταση της εργατικής τάξης. Η οργάνωση της πόλης και της ζωής σε αυτή αρχίζει ακολουθεί τους μηχανισμούς του καπιταλιστικού οικονομικού συστήματος. Οι κάτοικοι των πόλεων όλο και συνεχώς αυξάνονται και μετατοπίζονται με το φαινόμενο αστικοποίησης να έρχεται στο προσκήνιο εκείνη την περίοδο. Το κέντρο των πόλεων ήταν πυκνοκατοικημένο, με πολύ στενούς δρόμους και οι συνθήκες διαβίωσης πολύ ανθυγιεινές σε κτίρια και συνοικίες χωρίς καμία συνοχή. Ενώ ταυτόχρονα, οι νέες εκτός των τειχών περιοχές άρχισαν σταδιακά να αποκτούν τη φυσιογνωμία «πραγματικής πόλης». Με την ενσωμάτωση των νέων αυτών περιοχών στην πόλη να μην αποτελεί μια απλή υπόθεση⁴. Το γενικότερο κλίμα της εποχής ήταν αρκετά τεταμένο, με συνεχείς διαμαρτυρίες και εξεγέρσεις της εργατικής τάξης για τις άθλιες συνθήκες διαβίωσης, οι οποίες ξεκίνησαν αρχικά από τη Γαλλία και στη συνέχεια επεκτάθηκαν σε όλη την Ευρώπη με κορύφωση την Παρισινή Κομμούνα το 1871. Όλη αυτή η κατάσταση που επικρατούσε έδωσε ώθηση στην άμεση αναδιοργάνωση και παρέμβαση στον αστικό τοπίο της πόλης.⁵

« Η πόλη, φορτωμένη με τα προβλήματα της, βρίσκεται στο επίκεντρο των γεγονότων, μ' έναν εξ ολοκλήρου καινούργιο τρόπο: όχι ως σύμβολο θεσμοθετημένης εξουσίας, μέσα από τους δεσμούς μεταξύ Αυλής και πρωτεύουσας, όπως είχαν εδραιωθεί κατά τους περασμένους αιώνες, αλλά ως σκοτεινή και απειλητική πηγή της εξουσίας, αυτής καθ' αυτής, κατά τη στιγμή της μετάβασης.»⁶

Στο Παρίσι τα προβλήματα του αστικού ιστού είχαν αναγνωριστεί από τον 18ο αιώνα, με τις αγορές της πόλης να είναι τοποθετημένες σε στενούς βρώμικους δρόμους. Παρ'όλη, την κατεδάφιση των μεσαιωνικών τειχών οι πόλεις ουσιαστικά ήταν οι ίδιες. Οργανώνονταν ιεραρχικά με κεντρικό άξονα τη ζώνη αυτή των ανακτόρων και αμέσως μετά αυτή της αστικής τάξης και τέλος της εργατικής τάξης. Έτσι, μπορούμε να θεωρήσουμε ότι οι πόλεις- πρωτεύουσες της εποχής διαχωρίζουν ζώνες κατοίκησης ανάλογα με τις κοινωνικές τάξεις. Ακόμη, ο μεσαιωνικός πυρήνας της πόλης του Παρισιού είχε αλλάξει ελάχιστα κατά την αποκατάσταση της μοναρχίας. Ήταν το Παρίσι των στενών, ελικοειδών δρόμων και των βρώμικων υπονόμων που περιγράφονται στα μυθιστορήματα του Μπαλζάκ και του Βίκτορ Ουγκώ.

⁴ Παύλος Λέφας, Walter Siebel, Jerome Binde, Αύριο οι Πόλεις (Αθήνα: ΠΛΕΘΟΝ, 2003) 23-24.

⁵ Ζήγρα Ελένη, Δυνατότητες αναβάθμισης του αστικού τοπίου, ο ρόλος του οικοδομικού τετραγώνου (Αθήνα: ΕΜΠ, 2013) 24-27.

⁶ Leonardo Benevolo, Η πόλη στην Ευρώπη (Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα, 1997) 271-273.

εικόνα 7: 19ος αιώνας, Γαλλία - Georges Eugène Haussmann (1809-91): Η Rue de Rivoli ήταν η πρώτη λεωφόρος που χτίστηκε από τον Haussmann. ανακαίνιση του Παρισιού, που ξεκίνησε το 1854.

1.2. Η μορφή του Παρισιού με το σχέδιό Haussmann

Με αυτά τα αστικά προβλήματα, η πόλη του Παρισιού αδυνατούσε να καλύψει τις ανάγκες υγείας, μεταφορών και στέγασης του αυξανόμενου πληθυσμού της. Για την επίλυση αυτών των προβλημάτων, ο Ναπολέων ΙΙΙ⁷ διόρισε τον Georges-Eugène Haussmann (1809–1891) ως έπαρχο⁸ του Σηκουάνα, για να επιβλέπει μια σειρά φιλόδοξων έργων δημοσίων έργων. Στόχος του ήταν να αλλάξει τον πολεοδομικό σχεδιασμό της πόλης με πρωτοβουλίες όπως η διαχείριση υδάτων με υπόγεια δίοδο και η δημόσια υγιεινή. Ακόμη σε αυτές συμπεριλαμβάνονταν και η διάνοιξη των δικτύων του νερού, της ενέργειας και της κυκλοφορίας. Αυτό οφείλεται στο γεγονός ότι, παρά την καταστροφή των μεσαιωνικών τειχών, το Παρίσι παραμένει η ίδια πόλη ως προς τον σχεδιασμό και τη μορφή που είχε κατά το Μεσαίωνα.⁹

⁷ Ο Ναπολέων ΙΙΙ (1808 -1873) ήταν ο πρώτος πρόεδρος της Γαλλίας (ως Louis-Napoléon Bonaparte) από το 1848 έως το 1852 και ο τελευταίος μονάρχης της Γαλλίας ως Αυτοκράτορας των Γάλλων από το 1852 έως καθαίρεθηκε ερήμην στις 4 Σεπτεμβρίου 1870. (https://en.wikipedia.org/wiki/Napoleon_III)

⁸ Έπαρχος (préfets) είναι ο νομάρχης στη Γαλλία, δηλαδή ο εκπρόσωπος του κράτους σε ένα διαμέρισμα ή περιοχή. Οι υπονομαρχές (sous-préfets) είναι υπεύθυνοι για τις υποδιαιρέσεις των διαμερισμάτων, γνωστών ως περιφερειών (quartiers). ([https://en.wikipedia.org/wiki/Prefect_\(France\)](https://en.wikipedia.org/wiki/Prefect_(France)))

⁹ <http://www.arthistoryarchive.com/arthistory/architecture/Haussmanns-Architectural-Paris.html>

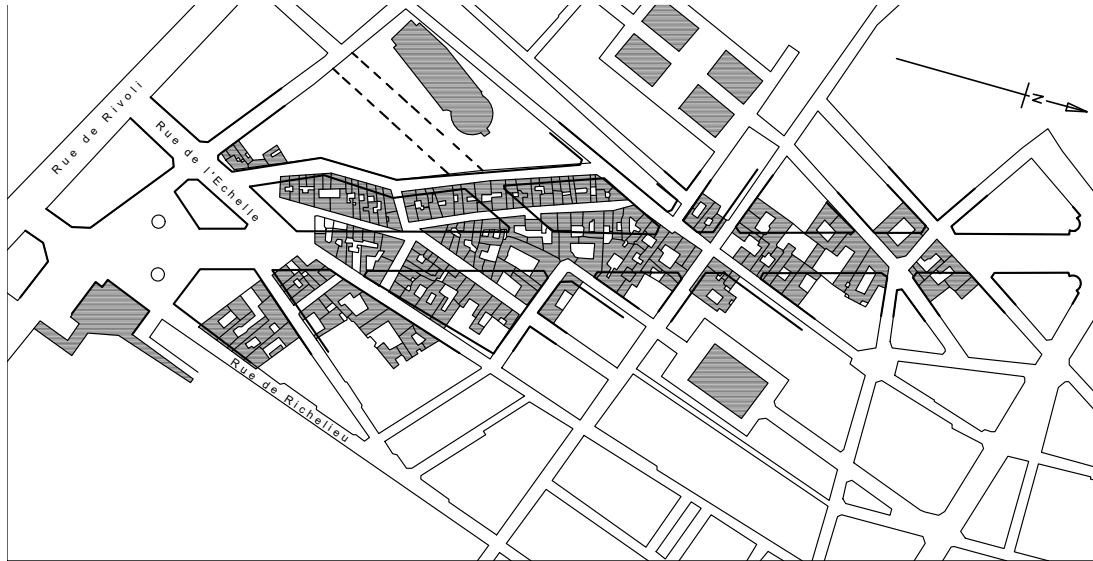
Με όλα αυτά τα προβλήματα του αστικού ιστού, η πόλη του Παρισιού δεν μπορούσε πλέον να υποστηρίξει τις ανάγκες υγείας, μεταφοράς και στέγασης του αυξανόμενου πληθυσμού της. Πριν από τον Haussmann, οι δημόσιες αρχές δε διέθεταν ούτε τα μέσα ούτε τη θέληση να παρέμβουν στον αστικό ιστό της πόλης. Ως εκ τούτου, κατασκεύασε ένα δίκτυο νέων αγωγών ύδρευσης και αποχέτευσης, σιδηροδρομικούς σταθμούς και ως γνωστόν, ομοιόμορφες λεωφόρους στο Παρίσι. Μια ακόμη, μεταρρύθμιση του Haussmann, ήταν η αύξηση του αριθμού των δημόσιων χώρων πρασίνου και η δημιουργία πλατειών στο βόρειο και νότιο τμήμα της πόλης. Για την υλοποίηση των διανοίξεων που πρότεινε, επέλεξε να κατεδαφίσει και να καταργήσει πολλούς από αυτούς τους μικρούς δρόμους και αδιέξοδα, που μέχρι τότε συνέθεταν το αστικό περιβάλλον της πόλης του Παρισιού και στη θέση τους να ανοίξει μεγάλες λεωφόρους.¹⁰

«Και αν ακόμη και σήμερα το δίκτυο των μεγάλων λεωφόρων αποτελεί ένα σύστημα οδεύσεων που οργανώνει γύρω του ολόκληρο τον αστικό ιστό, αυτό γίνεται γιατί «Παρίσι», εξακολουθεί, στην κοινή συνείδηση, να είναι το εντίς των τειχών Παρισι, όπου ζουν 2.500.000 κάτοικοι ...»¹¹

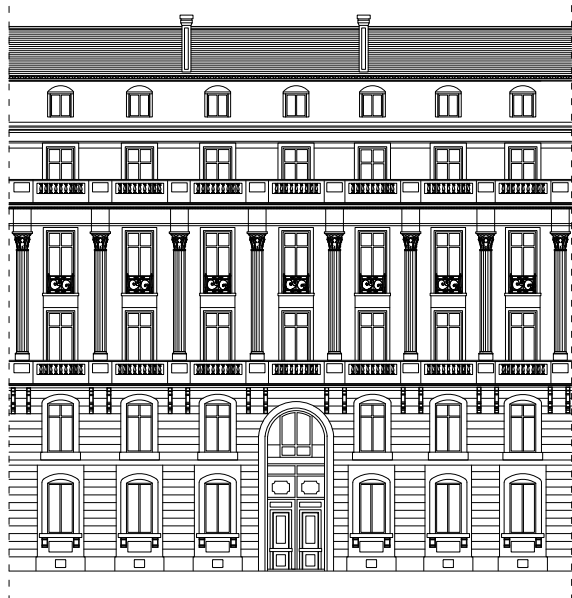
¹⁰ Κονταράτος Σ. Ουτοπία και Πολεοδομία. Δεύτερος Τόμος. (Αθήνα: Μορφωτικό Ίδρυμα Εθνικής Τραπέζης, 2014). 18-20.

¹¹ Παύλος Λέφας, Walter Siebel, Jerome Binde, Αύριο οι Πόλεις (Αθήνα: ΠΛΕΘΟΝ, 2003) 33.

¹² Η πόλη του Παρισιού χωρίζεται σε είκοσι δημοτικές περιφέρειες, διοικητικές περιφέρειες, που πιο απλά αναφέρονται ως περιφέρειες- quartiers. (https://en.wikipedia.org/wiki/Quarters_of_Paris)

εικόνα 8: Πολεοδομικό σχέδιο της νέας Λεωφόρου Avenue de l'Opera, 1876 - 1877

εικόνα 9: Όψη του κτήριου-πολυκατοικία

εικόνα 10: Τομή του κτήριου-πολυκατοικία

Τα κτήρια του Haussmann οργανώνονται με βάση την εμπορική δραστηριότητα και κοινωνική θέση. Αφού παρατηρείται ότι, το ισόγειο και ο ημιώροφος φιλοξενεί εμπορικά καταστήματα και τους χώρους αποθήκευσης τους αντίστοιχα. Στα επόμενα επίπεδα τοποθετείται η κατοίκηση της αστικής τάξης, με τον δεύτερο όροφο να έχει ένα μακρύ, τρεχούμενο μπαλκόνι, ενώ οι υπόλοιποι να έχουν μικρότερα. Συνήθως ο τελευταίος όροφος, για να υπάρχει συμμετρία στο κτήριο, διέθετε κι εκείνος ένα μεγάλο τρεχούμενο μπαλκόνι. Το κτίριο ολοκληρώνεται με την στέγη του αρχοντικού, η οποία στεγάζει τη σοφίτα, που είναι χωρισμένη σε μικρά δωμάτια, για την ιδιωτική χρήση του υπηρετικού προσωπικού.¹³

Το έργο του Haussmann εξακολουθεί να επικρίνεται έντονα, ακόμη και σήμερα, για την πολιτική σκοπιμότητα του και την καταστροφή μεγάλου μέρους της σημαντικής αρχιτεκτονικής κληρονομιάς του Παρισιού. **Η πόλη του Παρισιού μετατράπηκε από πόλη επαναστατημένων, εξεγερμένων και φτωχών εργατών σε κέντρο εμπορίου**

και λήψης διοικητικών αποφάσεων. Ο Benjamin στέκεται επίσης τις οικονομικές, πολιτικές και ιδεολογικές συνέπειες της αποξένωσης της πόλης του Παρισιού από τους κατοίκους της. **«Ο αληθινός σκοπός ήταν η προστασία της πόλης ενάντια στο εμφύλιο πόλεμο. Ήθελε να καταστήσει για πάντα αδύνατη την ύψωση οδοφραγμάτων στο Παρίσι...»** Walter Benjamin¹⁴. Ακόμη ο Henri Lefebvre¹⁵ επισήμανε για την αποτυχία του σχεδίου ότι: **«Ένα από τα νοήματα της Παρισινής Κουμμούνας ήταν η δυναμική επιστροφή στο αστικό κέντρο των εργατών που είχαν εξοριστεί στα προάστια και την περιφέρεια: το γεγονός ότι επανακτούν την Πόλη, το μεγάλο Αγαθό, την αξία, το έργο που τους είχαν».** Ο Lavendan¹⁶, από την άλλη πλευρά, υποστηρίζει ότι το έργο του ήταν οικονομικά αποδεκτό και ότι δεν υπήρχε ενδιαφέρον για τη διατήρηση ιστορικών κτιρίων εκείνη την εποχή. Το μόνο μειονέκτημα του έργου του Haussmann, όπως λέει, ήταν η έλλειψη προβλέψεων για τη μελλοντική επέκταση του «οργανισμού» της πόλης του Παρισιού.¹⁷

¹³ (<https://www.napoleon.org/enseignants/documents/le-paris-dhaussmann-la-transformation-dune-ville/>)

¹⁴ Walter Bendix Schönflies Benjamin (1892 –1940) ήταν Γερμανός κριτικός πολιτισμού, πολιτιστικός εβραϊός και δοκιμογράφος. Ένας εκλεκτικός στοχαστής που συνδύαζε στοιχεία του γερμανικού ιδεαλισμού, του ρομαντισμού, του δυτικού μαρξισμού, του εβραϊκού μυστικισμού και του νεοκαντιανισμού, ο Μπέντζαμιν έκανε διαρκή και σημαντική συνεισφορά στην αισθητική θεωρία, τη λογοτεχνική κριτική και τον ιστορικό υλισμό. (https://en.wikipedia.org/wiki/Walter_Benjamin).

¹⁵ Ο Henri Lefebvre (1901 –1991) ήταν Γάλλος μαρξιστής φιλόσοφος , πιο γνωστός κοινωνιολόγος των ημερών ζωής, για την εισαγωγή των εννοιών του δικαιώματος στην πόλη και της παραγωγής του κοινωνικού χώρου και για το έργο του για τον διαλεκτικό υλισμό, την αποξένωση και την κριτική του σταλινισμού, υπαρξισμός και στρουκτουραλισμός. (https://en.wikipedia.org/wiki/Henri_Lefebvre).

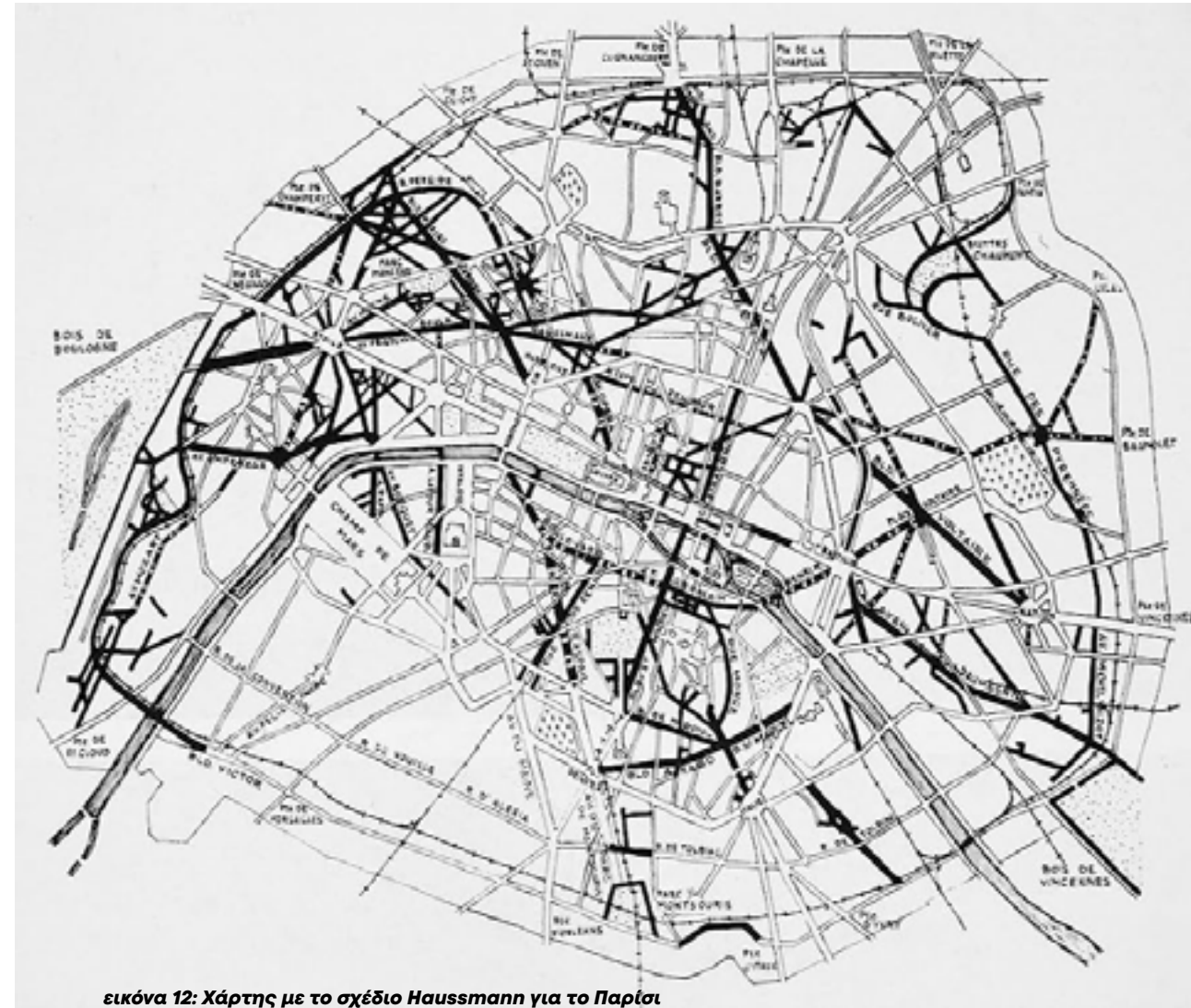
¹⁶ Lavedan Pierre (1885 –1982) ήταν αθηγητής της ιστορίας της μοντέρνας τέχνης στη Σορβόννη (1942-1955), μελετητής της ιστορίας της αστικής αρχιτεκτονικής. (<https://www.arthistorians.info/lavedanp>).

¹⁷ Κονταράτος Σ. Ουτοπία και Πολεοδομία. Δεύτερος Τόμος. (Αθήνα: Μορφωτικό Ίδρυμα Εθνικής Τραπέζης, 2014). 21-22.

Η αλλαγή της εμφάνισης του Παρισιού, με το σχέδιο του Haussmann, είχε ως αποτέλεσμα τη διαίρεση του αστικού χώρου σε μια σειρά ανεξάρτητων επιμέρους πυρήνων- γειτονιών. Η οργάνωση και η εξέλιξη της πόλης, όμως, εκτός από τη διαμόρφωση του αστικού περιβάλλοντος μέσω των λεωφόρων και των δρόμων, έγινε και με τη δημιουργία των πολυκατοικιών του Haussmann. Το κτήριο- κύτταρο αυτό μπορεί να θεωρηθεί ως η βασική μονάδα εξέλιξης του Παρισιού μέσω της τυποποίησης του και της ομοιομορφίας του. Η κατανομή του κτηρίου του Haussmann αποτέλεσε το «όργανο» ώστε αντίστοιχα σχέδια να εφαρμοστούν αργότερα και σε άλλες ευρωπαϊκές χώρες. Ο Σημαιοφορίδης, στο βιβλίο του Διελεύσεις αναφέρει, ότι η ελληνική- αθηναϊκή πολυκατοικία παρουσιάζει αρκετές ομοιότητες με το παρισινό Maison de Raport¹⁸, εξαιτίας της κάθετης ταξικής κατανομής εμπορίου και κατοίκησης στο κτήριο. Έτσι, με το σχέδιο του ο Haussmann, εξομάλυνε και εξυγίανε το μέχρι τότε βιομηχανικής επανάστασης αστικό τοπίο του Παρισιού.¹⁹

εικόνα 11: Εικόνα του κτηρίου-πολυκατοικία

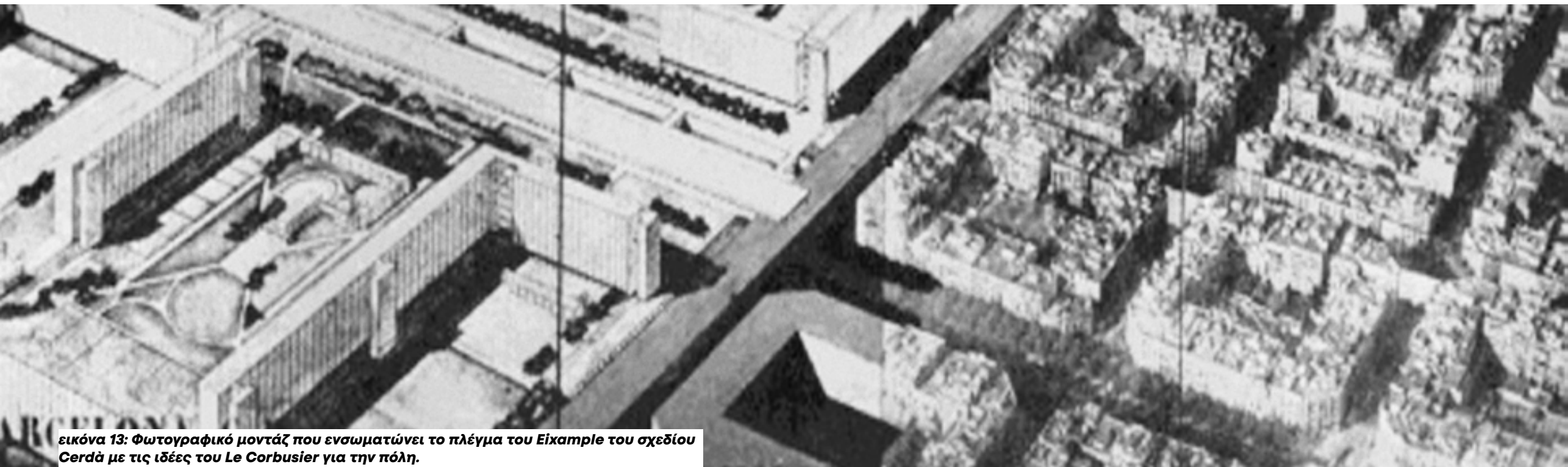
εικόνα 12: Χάρτης με το σχέδιο Haussmann για το Παρίσι

¹⁸ Maison de Raport είναι το επενδυτικό κτήριο του Haussmann, που ονομάζεται επίσης επενδυτικό ξενοδοχείο, ενοικιαζόμενο σπίτι ή ενοικιαζόμενο κτήριο, είναι ένας αρχιτεκτονικός τύπος που εμφανίστηκε στη Γαλλία τον 18ο αιώνα αλλά αναπτύχθηκε με πιο χαρακτηριστικό και εκτεταμένο τρόπο τον 19ο αιώνα. (https://fr.wikipedia.org/wiki/Immeuble_de_rapport)

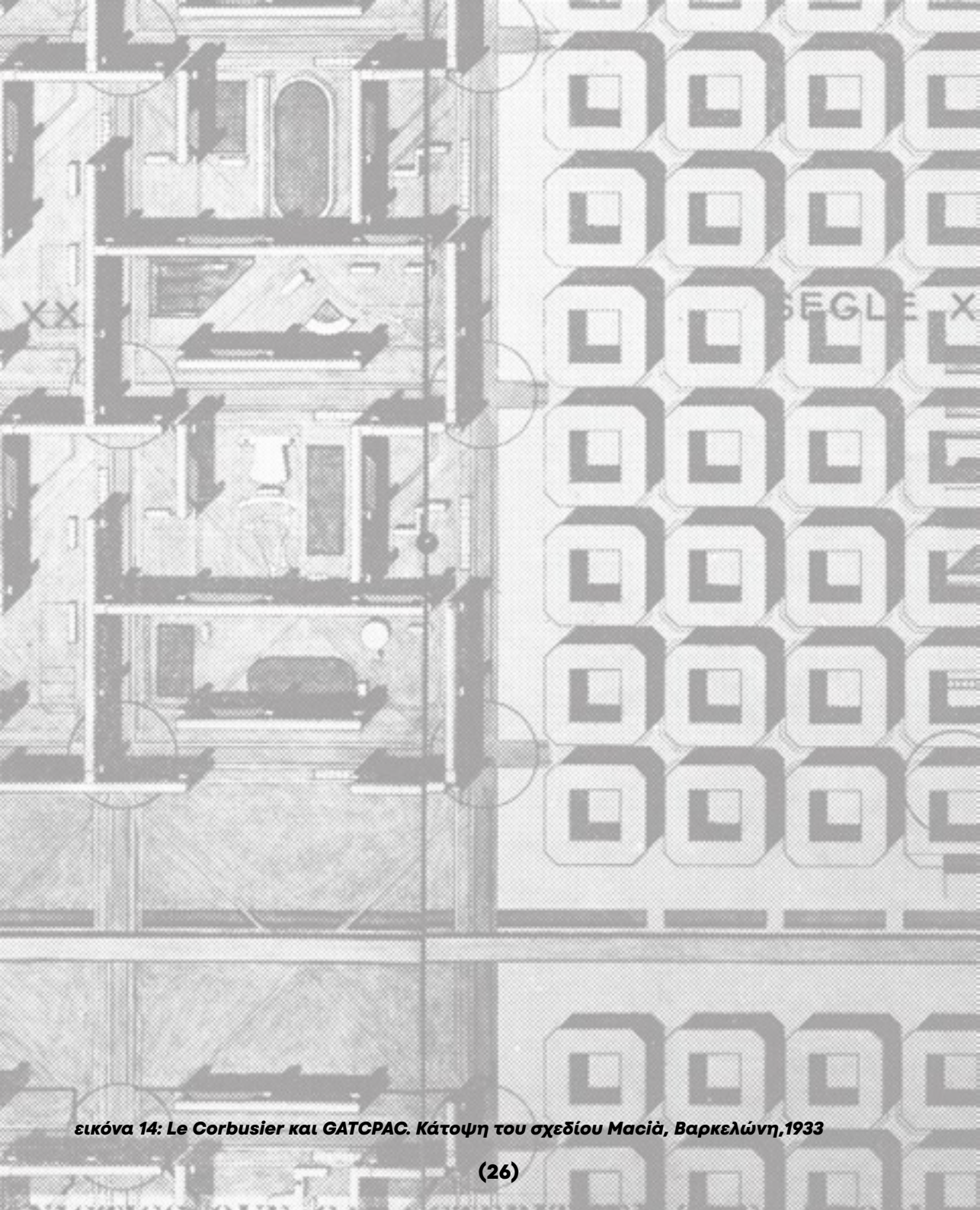
¹⁹ Γιώργος Σημαιοφορίδης, Διελεύσεις (Αθήνα: Metropolis Press, 2005) 43.

Κεφάλαιο 2: Από τον Cerdà στον Le Corbusier

εικόνα 13: Φωτογραφικό μοντάζ που ενσωματώνει το πλέγμα του Eixample του σχεδίου Cerdà με τις ιδέες του Le Corbusier για την πόλη.

Το μοντέρνο κίνημα εμφανίζεται στον χώρο της αρχιτεκτονικής και της πόλης από τα τέλη του 19ου αιώνα έως τα μέσα του 20ού αιώνα, χωρίζοντας τον σε τρεις περιόδους: τον πρώιμο μοντερνισμό, τον μεσοπολεμικό μοντερνισμό και τον ύστερο μοντερνισμό. Χαρακτηρίζεται από την αμφισβήτηση των μέχρι τότε ιστορικών αρχιτεκτονικών στυλ, με τη χρήση νέων υλικών, τεχνολογιών και αρχών σχεδιασμού, γίνεται καθαρά λειτουργικός και χρηστικός. Ο μοντερνισμός δίνει σημασία στη **λειτουργικότητα**, την **απλοποίηση** και **σηματοποίηση** των μορφών, αλλά και ιδίως στο κοινωνικό χαρακτήρα της αρχιτεκτονικής και του αστικού χώρου των πόλεων. Ο Γιώργος Κανδύλης αναφέρει ότι: **«Το Μοντέρνο Κίνημα άρχισε πριν από τον πόλεμο 1914-1918, ιδίως γύρω στο 1913, όταν για πρώτη φορά έγινε η Διεθνής Ένωση των Πλέων στη Γάνδη. Την περίοδο δηλαδή που, μέσα από εκθέσεις και συνέδρια, τα προβλήματα των πόλεων πήραν έναν διεθνή χαρακτήρα και η αρχιτεκτονική εμφανίζεται ως ένα τμήμα της πολεοδομίας.»**²⁰

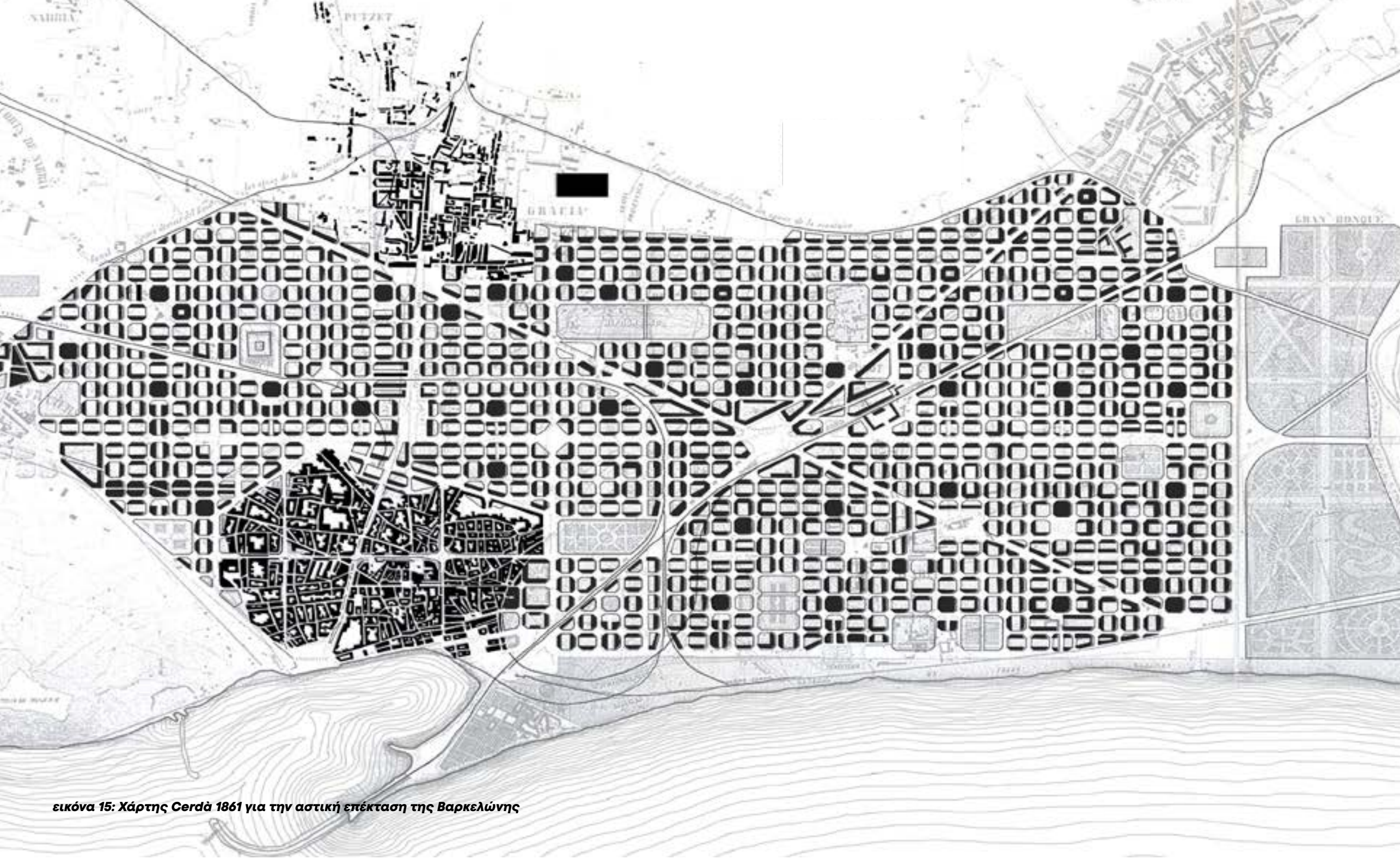
Κατά τη διάρκεια αυτής της περιόδου εμφανίστηκαν για πρώτη φορά υλικά, όπως ο χυτοσίδηρος, οι γυψοσανίδες, το γυαλί από πλάκες, το χυτό γυαλί και το οπλισμένο σκυρόδεμα. Δημιουργώντας έτσι, ισχυρότερες, ελαφρύτερες και ψηλότερες κατασκευές. Χαρακτηριστικό παράδειγμα αποτελεί το Crystal Palace, που σχεδιάστηκε από τον Joseph Paxton για την Παγκόσμια Έκθεση του 1851²¹. Από την άλλη, ο πολεοδομικός μοντερνισμός αντανακλάται από μια προσπάθεια να αγνοήσουμε το παρελθόν και να κατασκευάσουμε τις σύγχρονες πόλεις σε ένα ακατέργαστο φυσικό περιβάλλον. Εξίσου σημαντικές, όπως αυτή του Haussmann, αποτελούν οι πολεοδομικές παρεμβάσεις με στόχο την εξυγίανση του αστικού τοπίου της πόλης, διαμορφώνοντας ένα νέο αστικό τοπίο. Οι ιδέες γύρω από την αστική αποκέντρωση και την ίδρυση εργατικών οικισμών σηματοδοτείται με την ουτοπική και θεωρητική πρόταση της Βιομηχανικής Πόλης (1901-1904)²² του Tony Garnier, καθώς αποτέλεσε το έναυσμα για τις θεωρίες μετέπειτα του Le Corbusier.

εικόνα 14: Le Corbusier και GATCPAC. Κάτοψη του σχεδίου Macià, Βαρκελώνη, 1933

²⁰ Corbusier L., Η Χάρτα των Αθηνών. Μ'ένα προοίμιο του Jean Girardoux. (Αθήνα: ύψιλον/ βιβλία, 2003) 125-126.

²¹ Η Μεγάλη Έκθεση του 1851 πραγματοποιήθηκε στο Λονδίνο μέσα σε μια τεράστια δομή σιδήρου και γυαλιού γνωστή ως Crystal Palace. Σε πέντε μήνες, από τον Μάιο έως τον Οκτώβριο του 1851, έξι εκατομμύρια επισκέπτες έσπρωξαν την γιγαντιαία εμπορική έκθεση, απολαμβάνοντας την τελευταία τεχνολογία καθώς και εκθέσεις τεχνουργημάτων από όλο τον κόσμο. Η ιδέα της Μεγάλης Έκθεσης ξεκίνησε με τον Henry Cole, καλλιτέχνη και εφευρέτη. Αλλά ο άνθρωπος που εξασφάλισε την εκδήλωση συνέβη με θεαματικό τρόπο ήταν ο Πρίγκιπας Άλμπερτ, ο σύζυγος της Βασίλισσας Βικτωρίας. <https://el.efeerrit.com/%CE%BC%CE%B5%CE%B3%CE%AC%CE%BB%CE%B7-%CE%AD%CE%BA%CE%B8%CE%B5%CF%83%CE%B7-%CF%84%CE%B7%CF%82-%CE%B2%CF%81%CE%B5%CF%84%CE%B1%CE%BD%CE%AF%CE%B1%CF%82-%CF%84%CE%BF%CF%85-1851/>

²² Η Βιομηχανική Πόλη, καθόρισε τα γενικά πρότυπα της πόλης εκείνης της περιόδου. Η πρόταση του Garnier ήταν μια βιομηχανική πόλη για περίπου 35.000 κατοίκους, μια πόλη χωριστών χρήσεων με κατοικημένη περιοχή, συνοικία σιδηροδρομικού σταθμού και βιομηχανική ζώνη. Είναι η πρώτη φορά που οι ορθολογικές αρχές της νεότερης πολεοδομίας εμφανίζονται εφαρμοσμένες με εξαιρετική σαφήνεια και συνοχή σε μια φανταστική νέα πόλη, αντιπροσωπευτική της βιομηχανικής εποχής. Κονταράτος Σ. Ουτοπία και Πολεοδομία. Δεύτερος Τόμος. (Αθήνα: Μορφωτικό Ίδρυμα Εθνικής Τραπέζης, 2014) 56-60.

εικόνα 15: Χάρτης Cerdà 1861 για την αστική επέκταση της Βαρκελώνης

2.1. Το σχέδιο επέκτασης Eixample για την Βαρκελώνη

Η Βαρκελώνη κατέχει ξεχωριστή θέση στην ιστορία του σχεδιασμού αστικού τοπίου, αλλά και για την ανάπτυξη της στα μέσα του 19ου αιώνα, θεωρήθηκε μια σημαντική εμπορική πόλη. Το σχέδιο επέκτασης Eixample (Ensanche), το οποίο υλοποιήθηκε το 1859 από τον μηχανικό Ildefons Cerdà i Sunyer, προέκυψε ως απαραίτητη ανάγκη με την κατεδάφιση των μεσαιωνικών τειχών της Βαρκελώνης. Το σχέδιο του Cerdà για τη Βαρκελώνη έχει μια περίπλοκη σχέση με τον μοντερνισμό. Ενώ το σχέδιο του προϋπήρχε του μοντέρνου κινήματος, κατά αρκετές δεκαετίες, είχε ορισμένα στοιχεία που ευθυγραμμίζονται με τις αρχές του μοντερνισμού. Θα μπορούσε κανείς να θεωρήσει ότι ο Cerdà αποτέλεσε την αρχή του **φονξιοναλισμού**²³. Καθώς η **λειτουργικότητα** αποτέλεσε την κεντρική αρχή σχεδιασμού του, όπως μετέπειτα κι άλλων μοντέρνων. Επιδίωξε να δημιουργήσει μια ορθολογική πόλη, ώστε να αντιμετωπίσει ζητήματα υπερπληθυσμού, δημόσιας υγείας και κοινωνικής ανισότητας. Ο Cerdà είχε μελετήσει σε βάθος τις συνθήκες διαβίωσης εντός των τειχών της μεσαιωνικής Βαρκελώνης και είχε

κατανοήσει τις ανάγκες μιας σύγχρονης πόλης, γι' αυτό μπορεί να θεωρηθεί ότι επινόησε τον όρο αστικοποίηση (urbanización²⁴).²⁵

Ο Cerdà σχεδίασε τη Βαρκελώνη σύμφωνα με το ιπποδάμειο σύστημα²⁶ και πρότεινε την επέκτασή της σε βάθος 20 τετραγωνικών χιλιομέτρων (τέσσερις φορές το μέγεθος της υφιστάμενης πόλης). Με τον τρόπο αυτό, δεν έθεσε σε κίνδυνο την παραδοσιακή υφή των δρόμων της παλιάς πόλης. Η διάταξη των δρόμων που μοιάζει με **πλέγμα**, η λειτουργική κατανομή και η έμφαση στη **συνδεσιμότητα** και τις υποδομές επηρεάστηκαν από τις ιδέες του φονξιοναλισμού που αργότερα θα γίνονταν εξέχουσες στο μοντέρνο κίνημα. Το νέο κέντρο της πόλης και το παλιό συνδέονται με την ευθεία λεωφόρο Cortes που εκτείνεται μέχρι την θάλασσα. Ο Cerdà όπως και αντίστοιχα ο Haussmann έδωσε προτεραιότητα στην οργάνωση των δικτύων της πόλης και πιο συγκεκριμένα του κυκλοφορικού συστήματος, μέσω της χρήσης της ατμομηχανής. Γι' αυτόν οι μεταφορές αποτελούσαν την αρχή για την ομαλή θεμελίωση και οργάνωση της πόλης.²⁷

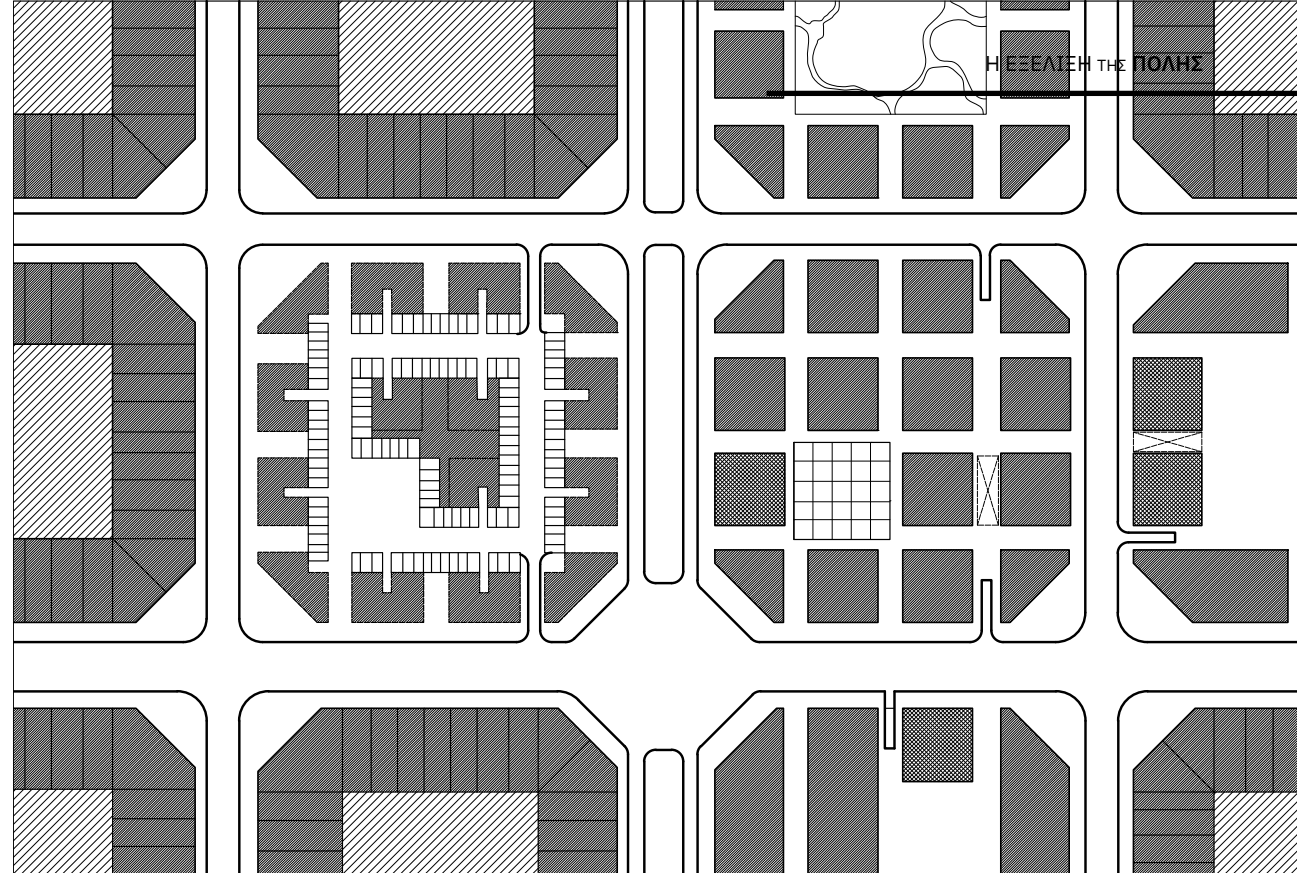
²³ Ο Φονξιοναλισμός υπήρξε η βάση της απεικόνισης αυτής από την «καταπίεση» του διάκοσμου και των ιστορικών στύλ. Ορισμένοι έφτασαν στο σημείο να υποστηρίξουν τότε ότι η πιο «καθαρή» αρχιτεκτονική είναι αυτή που παραμένει στα χαρτιά, ή ακόμη και στο μυαλό, άφθαρτη από την περιπέτεια της υλοποίησής της μέσα σε μια ακατάστατη κοινωνία. Πηγή: (<https://www.andro.gr/aporosi/brutalism/>)

²⁴ Ο Cerdà χρησιμοποίησε τον όρο urbanización για να υποδείξει τη διαδικασία πολεοδομικής. Ακόμη σημαίνει το σύνολο των πράξεων που τείνουν να ομαδοποιούν τις κατασκευές και να διακανονίζουν τη λειτουργία τους. Σημαίνει επίσης και το σύνολο των αρχών, θεωριών και κανόνων που πρέπει να εφαρμοστούν, ώστε οι κατασκευές και να φθείρουν τις σωματικές, ηθικές και διανοητικές ιδιότητες του κοινωνικού ανθρώπου, να συνεισφέρουν στην ευνοϊκή του ανάπτυξη και στην αύξηση της ατομικής εθζωίας και της κοινής συλλογικής ευτυχίας. (Συλλογικό, Τόπος Τοπίο: Τιμητικός Τόμος για τον Δημήτρη Φιλίππιδη, (Αθήνα: Μέλισσα, 2018) 82.

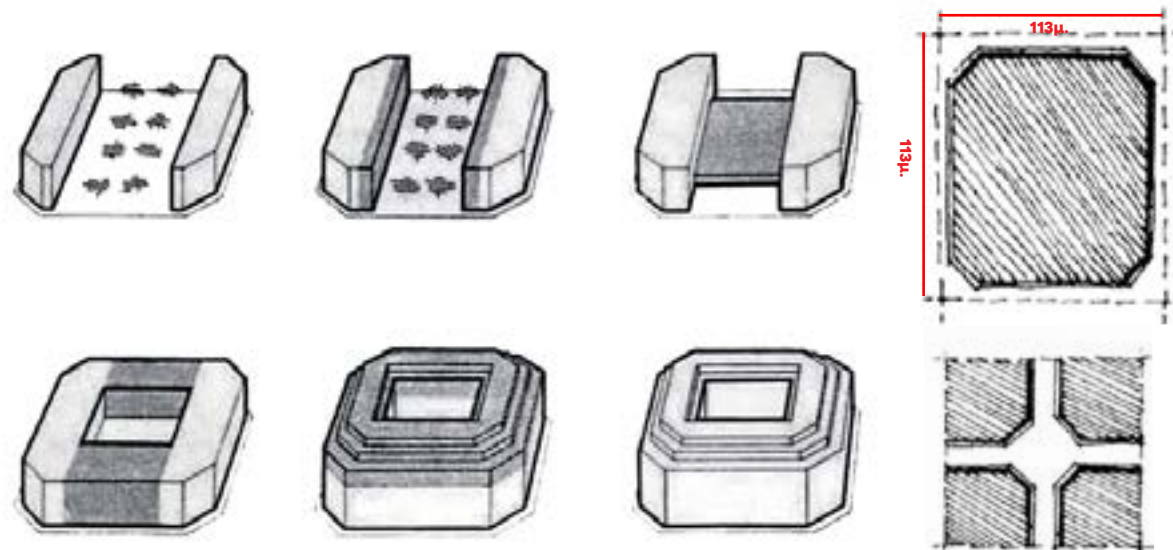
²⁵ Frampton K., Μοντέρνα Αρχιτεκτονική. Ιστορία και Κριτική. Τέταρτη έκδοση αναθεωρημένη και συμπληρωμένη. (Αθήνα: Θεμέλιο, 2009) 33.

²⁶ Το πιο χαρακτηριστικό πολεοδομικό σχέδιο, που σηματοδοτεί την αρχή του σχεδιασμού των πόλεων αποτέλεσε ο ορθογωνικός κάρναβος του Ιπποδάμου για την Μίλητο το 450π.Χ. Ο ορθογωνικός κάρναβος αποτελείται και μετέπειτα ένα αρχέτυπο πρότυπο το οποίο μας εισάγει στις λειτουργικές αρχές της πολεοδομίας. Το ιπποδάμειο σχέδιο, υιοθετήθηκε και διαδόθηκε μετέπειτα από τους Ρωμαίους, προσφέροντας σχεδιαστικές λύσεις που ανταποκρίνονταν με μεγάλη ευκολία στις μεταβαλλόμενες ανάγκες της αστικής εξέλιξης των πόλεων. (Ανδρικοπούλου Ε., Γιαννακού Α., Καυκαλάς Γ., Πιτσιάβα-Λατινοπούλου Μ. Πόλη και πολεοδομικές πρακτικές. Για τη βιώσιμη αστική ανάπτυξη. (Αθήνα: Κριτική 2014) 31).

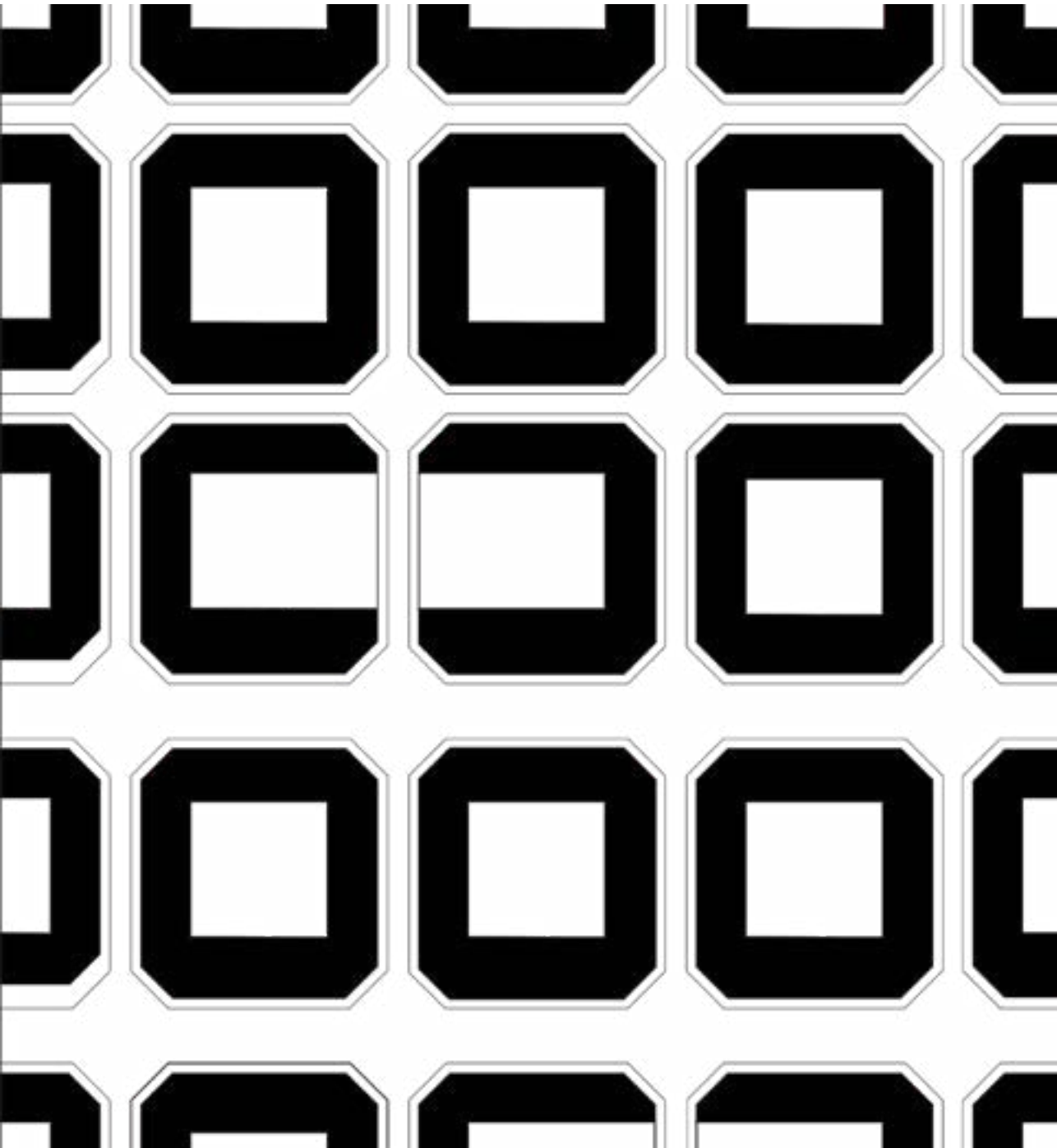
²⁷ Κονταράτος Σ. Ουτοπία και Πολεοδομία. Δεύτερος Τόμος. (Αθήνα: Μορφωτικό Ίδρυμα Εθνικής Τραπέζης, 2014). 25-26.

εικόνα 16: Εναλλακτική πρόταση για κατάληψη πλατυντικού μήλου Cerdà. Leon Krier, 1976

εικόνα 17: Ανάπτυξη του Μπλοκ Manzana από δημόσιο σε ιδιωτικό.

εικόνα 18: Barcelona: Block City.

(32)

Όμως το πιο σημαντικό χαρακτηριστικό της πρότασης του είναι ο σχεδιασμός των οικοδομικών τετραγώνων (113 x 113 μέτρων) της Βαρκελώνης, με τη διαγώνια τομή των γωνιών τους, τονίζοντας με αυτόν τον τρόπο οπτικά τις διασταυρώσεις των δρόμων. Το οικοδομικό τετράγωνο πρότασης του Cerdà, αποτελεί και αυτό με τη σειρά του, το ίδιο το «**κυτόταρο**» διότι η όλη λειτουργία και η οργάνωση της πόλης περιβάλλεται γύρω του. Ο Cerdà για τη δημιουργία των οικοδομικών τετραγώνων πρότεινε τα κτίρια τους να έχουν ύψους 16 μέτρων και βάθους 20 μέτρων, στις δύο ή τρεις πλευρές του μόνο. Με τον πυρήνα του «**κυττάρου**» (**manzana block**) να δημιουργεί δημόσιος χώρος πρασίνου, αλλά και να φιλοξενεί δημόσιες, εγκαταστάσεις (σχολεία, αγορές, κοινωνικά κέντρα κλπ). Αυτός ο ανοιχτός χώρος αναψυχής θα εγγυάται ήλιο, φως και αερισμό σε όλες τις οικιστικές μονάδες. Επιπλέον, σχεδίασε ένα μεγάλο δημόσιο πάρκο ως πνεύμονα για την πόλη στην περιοχή του ποταμού Besòs. Οι δημοτικές αρχές ενέκρινε τα οικοδομικά τετράγωνα να καλύπτονται από όλες τις πλευρές του και τα κτίρια τους να είναι πολυώροφα. Ως αποτέλεσμα, η ιδέα του κοινόχρηστου πράσινου χώρου και των δημόσιων χώρων στον πυρήνα των **οικοδομικών τετραγώνων**, κατέληξε σε μια κλειστή

και ιδιωτικοποιημένη γειτονιά, που στερείται τη δημόσιας της χρήση, με το πάρκο να μη χτίζεται ποτέ.²⁸

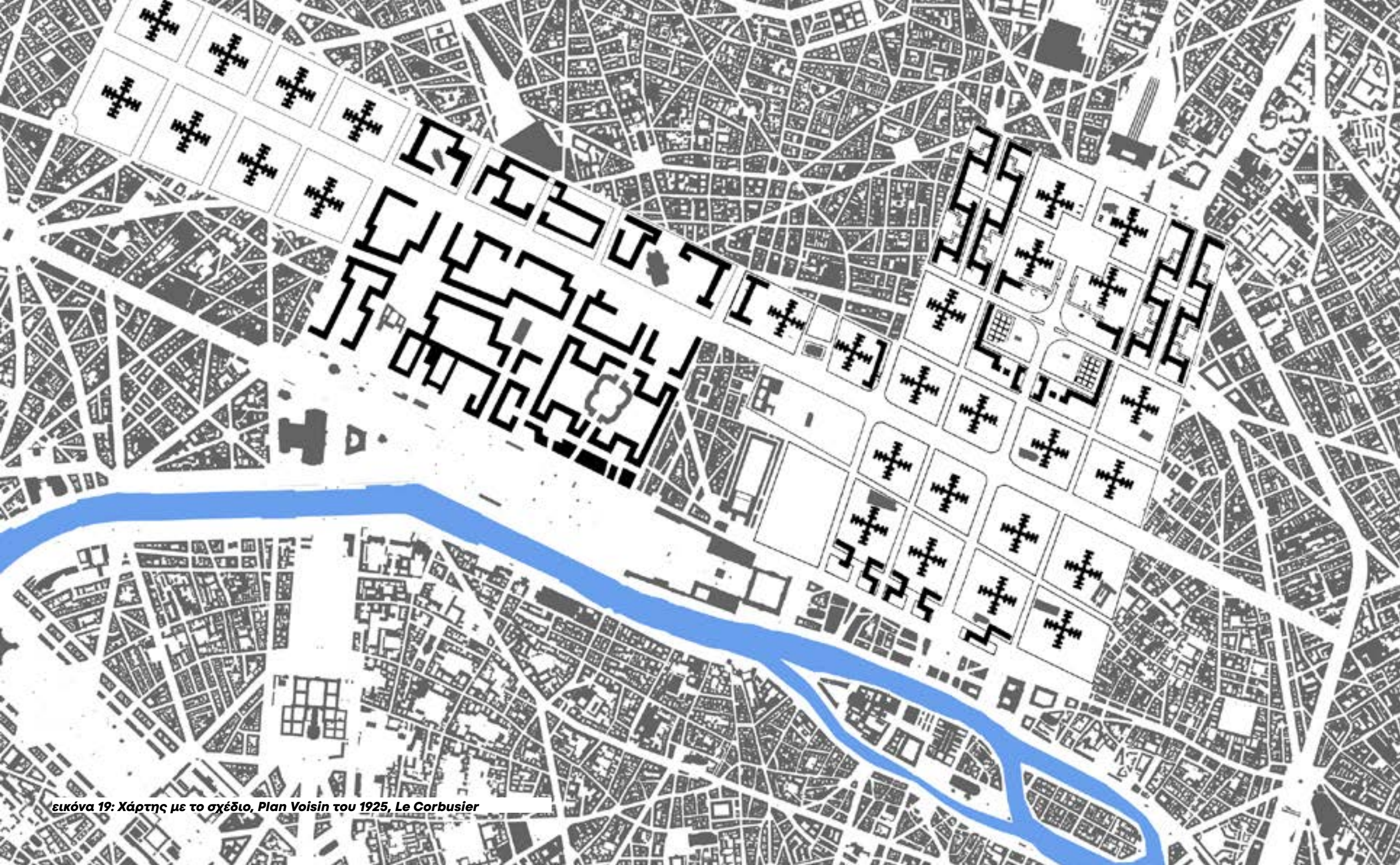
Η κυκλοφορία στην πόλη, από την άλλη, διευκολύνθηκε με τον σχεδιασμό μιας λεωφόρου πλάτους 50-80 μέτρων, δρόμων πλάτους 20-30 μέτρων και πεζοδρόμων πλάτους 5 μέτρων για τους πεζούς και στις δύο πλευρές του δρόμου. Με αυτόν τον τρόπο δημιουργείται μεγάλος ελεύθερος χώρος για τις κινήσεις και τις στάσεις των πεζών. Στην πράξη, πολλά από τα σχέδια του Cerdà δεν εφαρμόστηκαν, κάποια τροποποιήθηκαν, αλλάζοντας με αυτό τον τρόπο, τη διάταξη της πόλης. Σχεδίασε και ενσωμάτωσε με επιτυχία τη Βαρκελώνη ως ευρωπαϊκή πόλη. Η πιο σημαντική πτυχή της δομής του πέρα από την δημιουργία των οικοδομικών τετραγώνων—«**κυττάρων**» ήταν οι άνθρωποι. Καθώς όλο το σχέδιο ήταν για να βελτιώσει τις συνθήκες διαβίωσης στη Βαρκελώνη. Επιχειρεί να εξετάσει τη νέα πόλη ως ένα ενιαίο σύνολο και να επανασχεδιάσει μορφολογικές ασυνέχειες που παρατηρεί. Το σχέδιο αυτό εισήγαγε τον ορθολογισμό και το zoning²⁹ για πρώτη φορά στον ευρωπαϊκό πολεοδομικό σχεδιασμό. Προέβλεψε ακόμη, και τι είδους επαγγέλματα θα ακολουθούσε ο πληθυσμός και οργάνωσε ανάλογα τις υπηρεσίες και τις δημόσιες εγκαταστάσεις.³⁰

²⁸ Κονταράτος Σ. Ουτοπία και Πολεοδομία. Δεύτερος Τόμος. (Αθήνα: Μορφωτικό Ίδρυμα Εθνικής Τραπέζης, 2014). 25-26.

²⁹ Zoning είναι η χωροθέτηση και η ρύθμιση της χρήσης της γης για την προώθηση ενός συγκεκριμένου τύπου ανάπτυξης. Η χωροθέτηση είναι ένα εργαλείο που χρησιμοποιούν οι πόλεις για να διαμορφώσουν τη φυσική τους μορφή και να διασφαλίσουν ότι η ανάπτυξη τους ανταποκρίνεται στις ανάγκες της κοινότητας. Οι ζώνες μπορούν να δημιουργηθούν για ποικίλες χρήσεις, όπως οικιακές, εμπορικές, βιομηχανικές ή μικτές χρήσεις. Η χωροθέτηση μπορεί επίσης να χρησιμοποιηθεί για την προστασία περιοχών φυσικής ομορφιάς ή ιστορικής σημασίας. (<https://www.architecturemaker.com/what-is-zoning-in-architecture/>)

³⁰ Λεντζάκη Εβίτα, Οι επιπτώσεις της δικτατορίας στο αστικό ιστό της Βαρκελώνης. (Χανιά: Πολυτεχνείο Κρήτης_ Τμήμα Αρχιτεκτόνων Μηχανικών, 2018) 8-11.

(33)

εικόνα 19: Χάρτης με το σχέδιο, Plan Voisin του 1925, Le Corbusier

2.2 Οι ιδέες της Ville Contemporaine- Σύγχρονη Πόλη-Plan Voisin

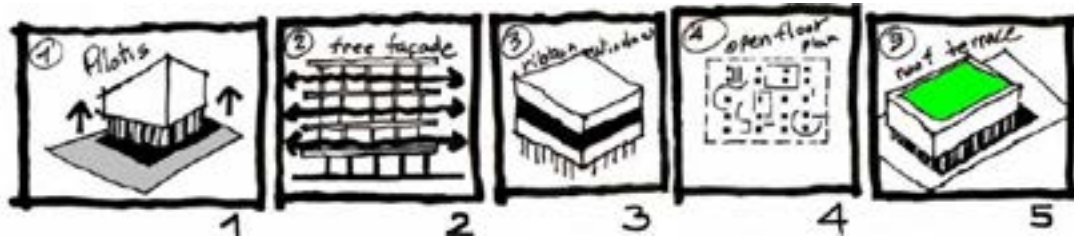
Με την εμφάνιση του μοντερνισμού, στις αρχές του 20ου αιώνα, μπορούμε να πούμε με ασφάλεια, ότι η πόλη αποτέλεσε ένα κατεξοχήν αντικείμενο σχεδιασμού. Οι μέχρι τότε ιδέες για την πόλη και τον αστικό χώρο αλλάζουν ριζικά, με τον Le Corbusier, τα Διεθνή Συνέδρια της Σύγχρονης Αρχιτεκτονικής (C.I.A.M.)³¹ και της «Χάρτα των Αθηνών» το 1933. Στη Χάρτα των Αθηνών, περιγράφεται το αστικό χάος της πόλης εκείνης της περιόδου αλλά και η λύση σε αυτό, που είναι το μοντέλο της Λειτουργικής Πόλης. Αντιλαμβάνοντας το, ως το ανεκπλήρωτο μανιφέστο του σχεδιασμού του αστικού τοπίου του Μοντέρνου Κινήματος, παραθέτοντας τις προθέσεις για την αντιμετώπιση των προβλημάτων των πόλεων του 19ου και 20ου αιώνα.³²

εικόνα 20: Η Χάρτα των Αθηνών

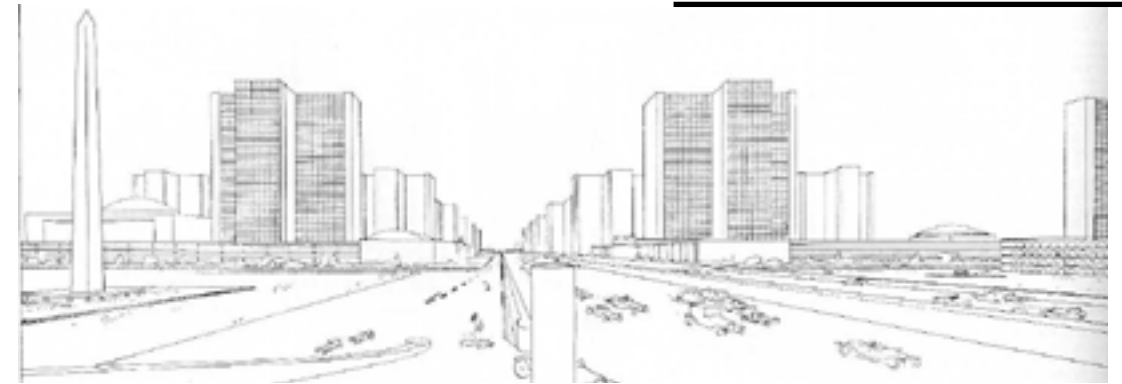
εικόνα 21: Η πυραμίδα της ελίτ, του Le Corbusier.

εικόνα 22: Πέντε Σημεία μιας Νέας Αρχιτεκτονικής" (Le Cinq Points d'une architecture nouvelle).

31 Τα Διεθνή Συνέδρια Μοντέρνας Αρχιτεκτονικής (Congrès Internationaux d'Architecture Moderne), ήταν ένας οργανισμός που ιδρύθηκε το 1928 και διαλύθηκε το 1959 και ήταν υπεύθυνος για τη διεξαγωγή εκδηλώσεων και συνεδρίων σε όλη την Ευρώπη με τη συμμετοχή των επιφανέστερων αρχιτεκτόνων της εποχής με σκοπό τη διάδοση των αρχών του μοντερνισμού σε όλα τα πεδία της αρχιτεκτονικής (όπως στην αρχιτεκτονική χώρου, στον αστικό σχεδιασμό, στον βιομηχανικό σχεδιασμό και άλλα). Corbusier L., Η Χάρτα των Αθηνών. Μ'ένα προοίμιο του Jean Giraoudoux. (Αθήνα: ύψιλον/ βιβλία, 2003) 7-12.

32 Corbusier L., Η Χάρτα των Αθηνών. Μ'ένα προοίμιο του Jean Giraoudoux. (Αθήνα: ύψιλον/ βιβλία, 2003) 7-10.

εικόνα 23: Όψη της Ville Contemporaine- Σύγχρονη Πόλη

Ville Contemporaine- Σύγχρονη Πόλη

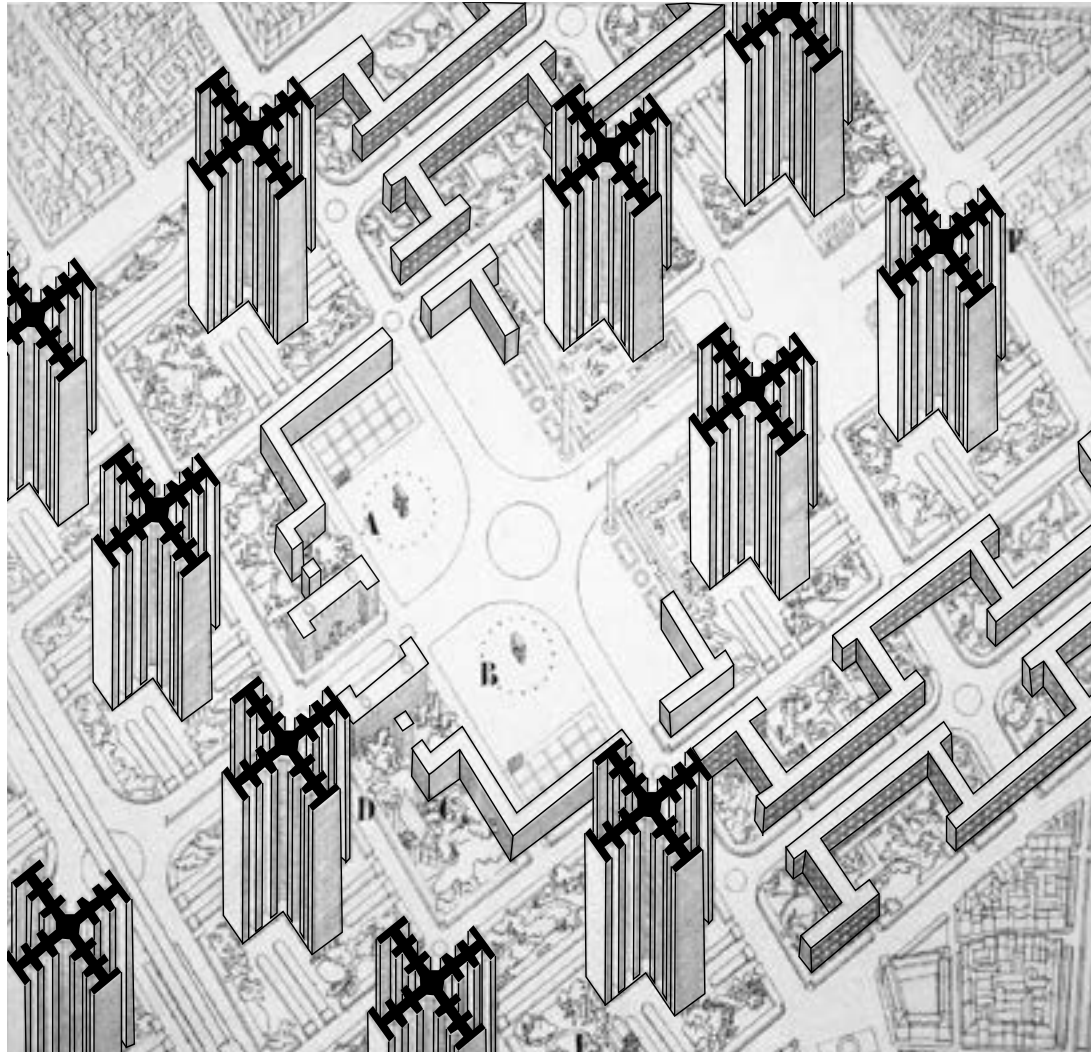
Σε αντίθεση από τους σύγχρονους του (Gropius, Mies van der Rohe κ.α), ο Le Corbusier ενδιαφερόταν πολύ να αναπτύξει θεωρίες γύρω από τον σχεδιασμό του «οργανισμού» των πόλεων. Έτσι με τις θεμελιώδεις αρχές του για την αποσυμφόρηση του κέντρου των πόλεων, την παράλληλη αύξηση της πυκνότητας και κυκλοφορίας και τέλος τη δημιουργία περισσότερου πρασίνου, μας εισάγει την ιδέα της Ville Contemporaine- Σύγχρονης Πόλης (1922). Η Ville Contemporaine αποτελεί μια επίλεκτη **καπιταλιστική πόλη** διοίκησης και ελέγχου, με κηπουπόλεις για τους εργάτες, χωροθετημένες όπως και οι βιομηχανίες, πέρα από τη «**περιοχή ασφάλειας**» της ζώνης του πρασίνου που περιβάλλει την πόλη. Η ιδέα

περιγράφει ένα πρότυπο πόλης «τριών εκατομμυρίων κατοίκων» **tabula rasa**³³, το οποίο παρουσιάστηκε για πρώτη φορά στο Salon d'Automne του Παρισιού το 1922³⁴. Το σχέδιο της σύγχρονης πόλης οργανώνεται με βάση ένα **πλέγμα-κάνναβο** αυτοκινητοδρόμων, αυστηρά οριοθετημένο και προσανατολισμένο, συνδέοντας την κυρίως πόλη «cité» με τις προαστιακές κηπουπόλεις «cités-jardins». Η μορφή της πόλης ακολουθούσε έναν απόλυτο τετραγωνικό κανόνα, με ιεραρχική, λειτουργική και ταξική διαφοροποίηση, λειτουργικά διαχωρισμένο σε επιμέρους **ζώνες** (zoning). Η πρωτοτυπία αυτής της πρότασης έγκειται στη λειτουργία και τη μορφή των κτιρίων που περιλαμβάνονται στη διαμόρφωση.

33 Tabula rasa: ετυμολογικά σημαίνει «κενή κατάσταση» είναι η θεωρία ότι τα άτομα γεννιούνται χωρίς ενσωματωμένο νοητικό περιεχόμενο και επομένως όλα η γνώση προέρχεται από την εμπειρία ή την αντίληψη. Σε σχέση με την αρχιτεκτονική θεωρούμε tabula rasa τον χώρο της πόλης θα δημιουργηθεί εκ νέου, τα κτίρια θα παρεμβάλλονται σε κενά τοπία - ένα όραμα ρήξης που συχνά αγνοούσε τους υπάρχοντες κατοίκους των τοποθεσιών. (https://en.wikipedia.org/wiki/Tabula_rasa)

34 Frampton K., Μοντέρνα Αρχιτεκτονική. Ιστορία και Κριτική. Τέταρτη έκδοση αναθεωρημένη και συμπληρωμένη. (Αθήνα: Θεμέλιο, 2009). 144-145.

35 Κοντοράτος Σ. Ουτοπία και Πολεοδομία. Δεύτερος Τόμος. (Αθήνα: Μορφωτικό Ίδρυμα Εθνικής Τραπέζης, 2014). 88-89.

εικόνα 24: Le Corbusier. Plan Voisin, 1935. Γενική αξονομετρική άποψη

Plan Voisin (1922-1925)

Ο Le Corbusier θέλοντας να εφαρμόσει το μοντέλο της Σύγχρονης πόλης (Ville Contemporaine) σε συγκεκριμένο χώρο, με πυκνή δομή και ιστορικά φορτισμένο επέλεξε το κέντρο του Παρισιού. Το 1925 με χορηγό τον βιομήχανο αεροσκαφών και αυτοκινήτων Gabriel Voisin, ο Le Corbusier εκθέτει το σχέδιο **Plan Voisin (1922-1925)** για την επέκταση του Παρισιού, παίρνοντας φυσικά, το όνομα του χορηγού του. Το σχέδιο του παρουσιάστηκε αρχικά στη Διεθνή Έκθεση Διακοσμητικών Τεχνών, στο Pavillon de l'Esprit Nouveau. Πρότεινε την ανάπτυξη ενός τεράστιου μέρους 5 τ.χλμ. της δεξιάς πλευράς του Σηκουάνα, με την **κατεδάφιση** όλου αυτού του τμήματος της πόλης και των κτηρίων τους, που χαρακτηρίζονται ως «**τρώγλες**» taudis. Σκοπός ήταν η δημιουργία ενός επιχειρηματικού κέντρου με αυτοκινητοδρόμους, ουρανοξύστες, κτήρια γραφείων, κατοικίες και δημοσίους χώρους πρασίνου. Σε αντίθεση με τον χειρισμό Cerdà στη Βαρκελώνη, ο Le Corbusier έρχεται να κατεδαφίσει το ιστορικό κέντρο του Παρισιού και να το σχεδιάσει εξαρχής.³⁵

Το σχέδιο «**Plan Voisin**» περιελάμβανε

και τα **κτήρια-πύργους** τοποθετημένα σε ένα κανονικό ορθογώνιο πλέγμα. Οι 18 αυτοί σταυροειδείς γυάλινοι **πύργοι γραφείων**, ήταν ομοίομορφα τοποθετημένοι σε έναν τεράστιο ανοιχτό χώρο πρασίνου με πεζοδρόμους. Ακόμη, οι χαμηλότεροι πύργοι-κατοικίες, λειτουργούν ως κυβερνητικά και πολιτιστικά κέντρα. Ο καρτεσιανός-σταυροειδής πύργος, είναι η κυρίαρχη και ελάχιστη λειτουργική μονάδα για τη δημιουργία της πόλης του Παρισιού του Plan Voisin. **«Οι λεγόμενοι καρτεσιανοί πύργοι-ουρανοξύστες με τη σταυροειδή τους κάτοψη και το οδοντωτό τους προφίλ, θύμιζαν μορφές ναών των Χμερ ή των Ινδιάνων και δεδομένου ότι αποτελούσαν κέντρα κοσμικής εξουσίας, είχαν την πρόθεση να αντικαταστήσουν τα θρησκευτικά κέντρα της παραδοσιακής πόλης»**³⁶. Επομένως, μπορούμε να θεωρήσουμε ότι οι **σταυροειδείς πύργοι** αποτελούν τα «**κύτταρα**» της ιδέας του Le Corbusier για το Παρίσι. Αυτοί οι **πύργοι-«κύτταρα»** κατατάσσονται στο μοντέλο του unité d'habitation, δηλαδή σε ένα περιεκτικό χώρο διαβίωσης και εργασίας.³⁷

³⁵ Κονταράτος Σ. Ουτοπία και Πολεοδομία. Δεύτερος Τόμος. (Αθήνα: Μορφωτικό Ίδρυμα Εθνικής Τραπέζης, 2014) 89-96.

³⁶ Frampton K., Μοντέρνα Αρχιτεκτονική. Ιστορία και Κριτική. Τέταρτη έκδοση αναθεωρημένη και συμπληρωμένη. (Αθήνα: Θεμέλιο, 2009) 144-145.

³⁷ Κονταράτος Σ. Ουτοπία και Πολεοδομία. Δεύτερος Τόμος. (Αθήνα: Μορφωτικό Ίδρυμα Εθνικής Τραπέζης, 2014) 95-96.

Ο όρος «**πόλεις-πύργοι**», δημιουργήθηκε από τον Auguste Perret³⁸ και στη συνέχεια χρησιμοποιήθηκε ευρέως από τον Le Corbusier. Ο Le Corbusier λέει για τον σχεδιασμό του Παρισιού από τον Haussmann: «**Ο Haussmann, αντί να κάνει λεπτές εντομές στο Παρίσι, θα είχε κατεδαφίσει ολόκληρες γειτονίες και θα τις είχε ανασυστήσει σε ύψος. Ύστερα θα είχε δημιουργήσει πάρκα ωραιότερα από εκείνα του Grand Roy³⁹».**⁴⁰

Το κύριο στοιχείο που εισήγαγε ο Le Corbusier είναι το **πολυώροφο κτήριο**, το οποίο αναιρεί και επανεξετάζει το παραδοσιακό **οικοδομικό τετράγωνο**. Αφού το κύτταρο πύργος παίρνει τη θέση

του οικοδομικού τετράγωνου στο αστικό τοπίο και το μετατρέπει σε μια νέα μονάδα, το **κάθετο τετράγωνο**. Αυτή η χωρική αναδιοργάνωση επιφέρει επίσης αλλαγές στον τρόπο ζωής των κατοίκων της **πόλης-κτήριο**. Αυτό οφείλεται στην κατεδάφιση των παλαιών κτηρίων και στην εξαφάνιση της παραδοσιακής αλληλουχίας (δρόμος/ οικοδομικό τετράγωνο/ αυλή/ όριο οικοπέδου). Ο Le Corbusier υποστηρίζει ότι οι αστικοί χώροι πρασίνου πρέπει να απομακρυνθούν από την παραδοσιακή ευρωπαϊκή δομή των οικοδομικών τετραγώνων (αυλή) και να δημιουργήσουν νέους **ανοιχτούς και ελεύθερους χώρους** για τους κατοίκους της πόλης.⁴¹

εικόνα 25: Plan Voisin, 1935, καρτεσιανοί- σταυροειδής πύργοι γραφείων

³⁸ Ο Auguste Perret (1874-1954), υπήρξε σπουδαίος αρχιτέκτονας και δάσκαλος του νεαρού τότε Charles- Edouard Jeanneret (Le Corbusier), εργάζονταν μαζί για ένα περίπου χρόνο. (Corbusier L., Για μια Αρχιτεκτονική, (Αθήνα: ΕΚΚΡΕΜΕΣ, 2005). 264

³⁹ Grand Roy είναι, κατά λέξη, ο Μεγάλος Βασιλιάς σε αρχαιότερη γραφή. Ο Le Corbusier προφανώς αναφέρεται στον Βασιλιά Ήλιο, που έδωσε σημαντική ώθηση στη γαλλική κηποτεχνία. (Corbusier L. Για μια Αρχιτεκτονική, (Αθήνα: ΕΚΚΡΕΜΕΣ, 2005). 264

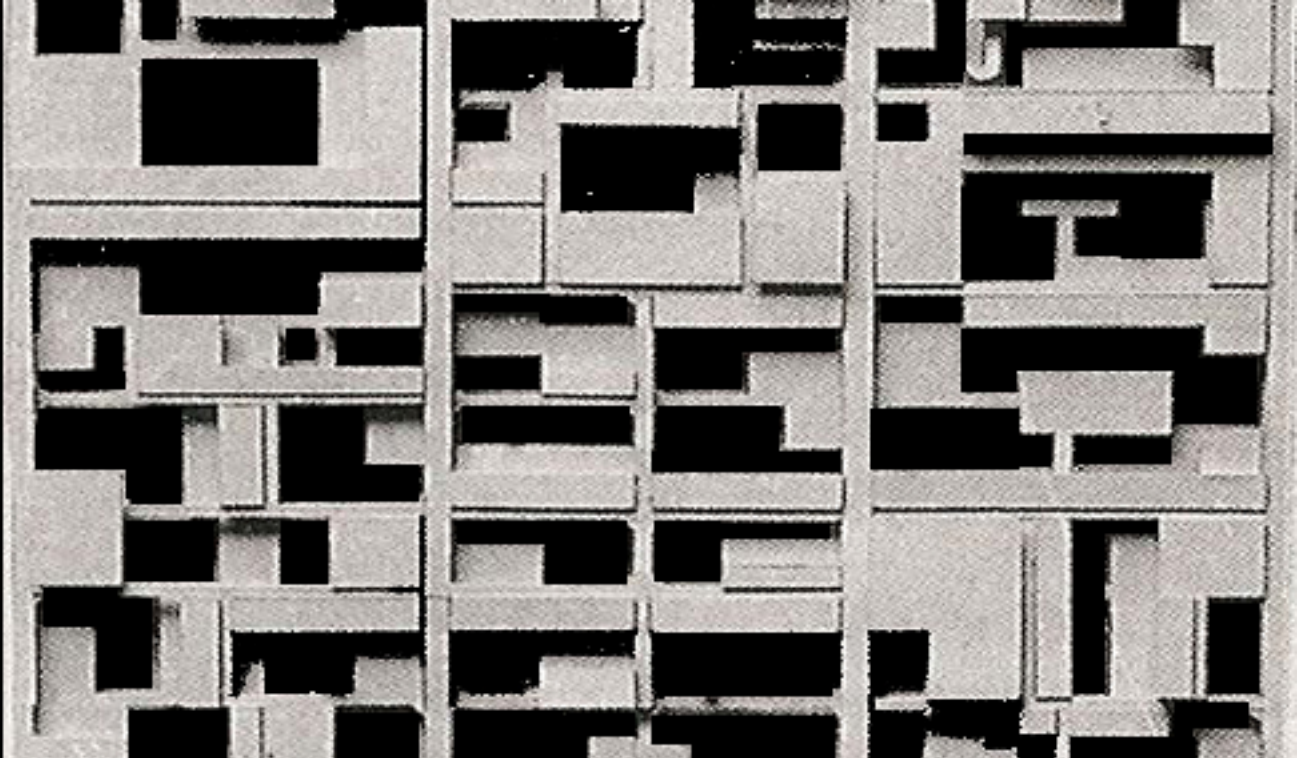
⁴⁰ Corbusier L. Για μια Αρχιτεκτονική, (Αθήνα: ΕΚΚΡΕΜΕΣ, 2005). 42-43

⁴¹ Corbusier L. Για μια Αρχιτεκτονική, (Αθήνα: ΕΚΚΡΕΜΕΣ, 2005). 43-45

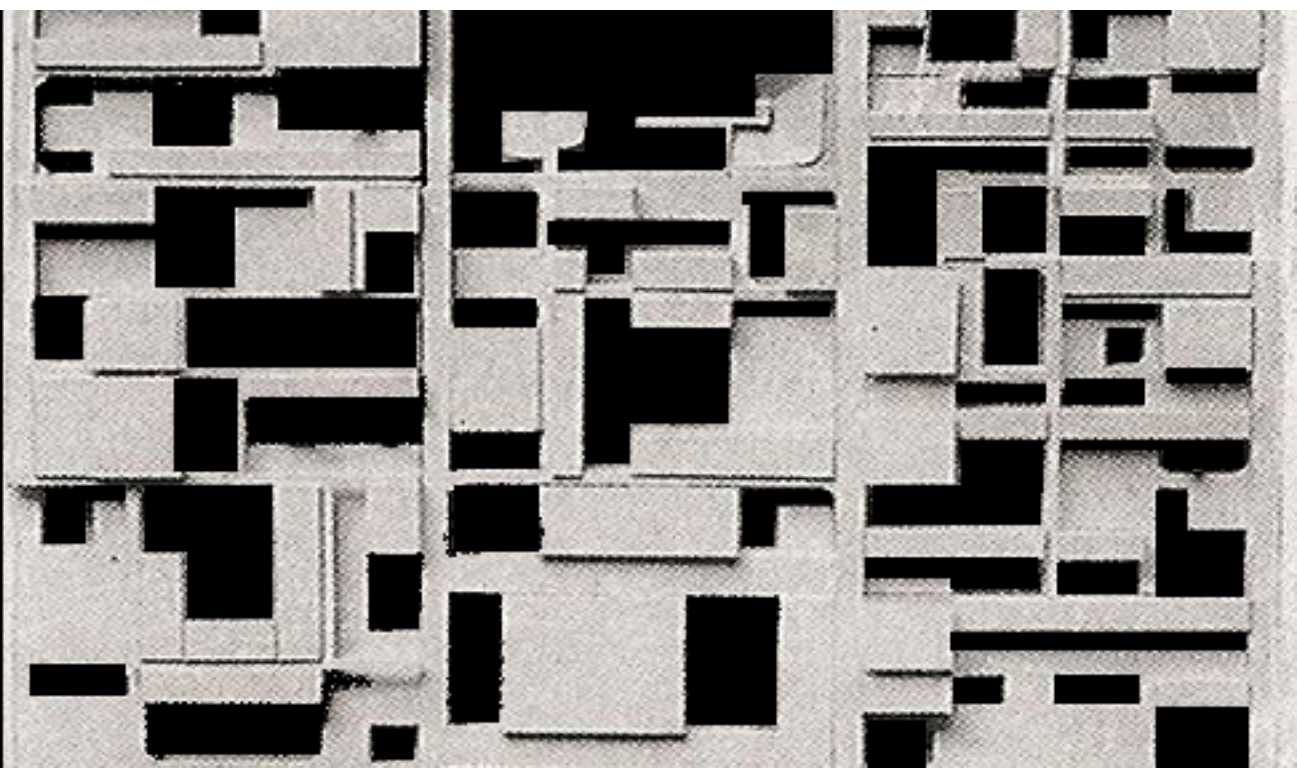
Συμπεράσματα

Συμπερασματικά είναι ολοφάνερο ότι τα σχέδια των Haussmann, Cerdà και Le Corbusier αλλάξαν τις ιδέες και τον χειρισμό του σχεδιασμού στο αστικό τοπίο της πόλης, ο καθένας με διαφορετικό τρόπο. Ο Haussmann προσπάθησε να δημιουργήσει μια ομοιομορφία στο αστικό περιβάλλον του Παρισιού. Αυτό επιτεύχθηκε μέσω της τυπολογίας των **κτηρίων-πολυκατοικιών** του Haussmann, που αποτελούν την κατεξοχήν κύριο στοιχείο ανάπτυξης και εξέλιξης της πόλης. Μέσα από το σχέδιο του Cerdà παρατηρούμε, ότι η κυκλοφορία των οχημάτων εξακολουθεί να είναι ανεκτή παρόλη, την πυκνή δομή της πόλης. Το κανονικό πλέγμα του Eixample και το οικοδομικό του τετράγωνο, καθιστά την πλοήγηση πολύ εύκολη και διατηρεί στους δρόμους μεμονωμένες κατευθύνσεις. Η κυκλοφορία ρέει εύκολα, καθιστώντας το **οικοδομικό τετράγωνο (manzana block)** του Cerdà συνδεδετικό κρίκο ανάμεσα στον ιδιωτικό και στο δημόσιο χώρο. Η λειτουργική

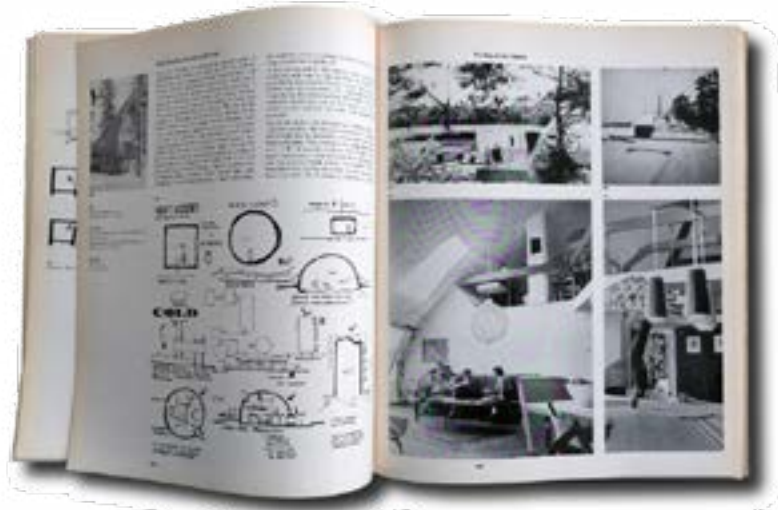
προσέγγιση του Cerdà ήταν στην πραγματικότητα αντίθετη από ό,τι πρότεινε ο μοντερνισμός του Le Corbusier. Αφού, ο ένας αφήνει ανέγγιχτο και ο άλλος κατεδαφίζει το ιστορικό κέντρο της πόλης. Η Σύγχρονη Πόλη όπως και το Plain Voisin, αποτυπώνουν το πρόσωπο ενός νέου μητροπολιτικού οργανισμού. Ο Le Corbusier διαχειρίζεται την εξέλιξη της πόλης μέσω του **κτηρίου πόλη- πόλη πύργος** και αντικαθιστά το οικοδομικό τετράγωνο με τον πύργο δηλαδή το **κάθετο τετράγωνο**. Αυτό το πρότυπο αστικό τοπίο πόλης, που περιγράφει ο Le Corbusier, περιβάλλει τις κατοικίες πύργους οδοντωτής διάταξης, εμπνευσμένες από τον Hénaud. Το κτήριο-πολυκατοικία του Haussmann, το οικοδομικό τετράγωνο του Cerdà και το κτήριο-πόλη του Le Corbusier, παρόλες τις μεγάλες διαφορές που παρουσιάζουν, θεωρώ ότι λειτουργούν στην εκάστοτε πρόταση ως το «**κύτταρο**» της πόλης. Τα κύτταρα είναι τα μέσα δημιουργίας και η ελάχιστη δυνατή δομή των πόλεων.

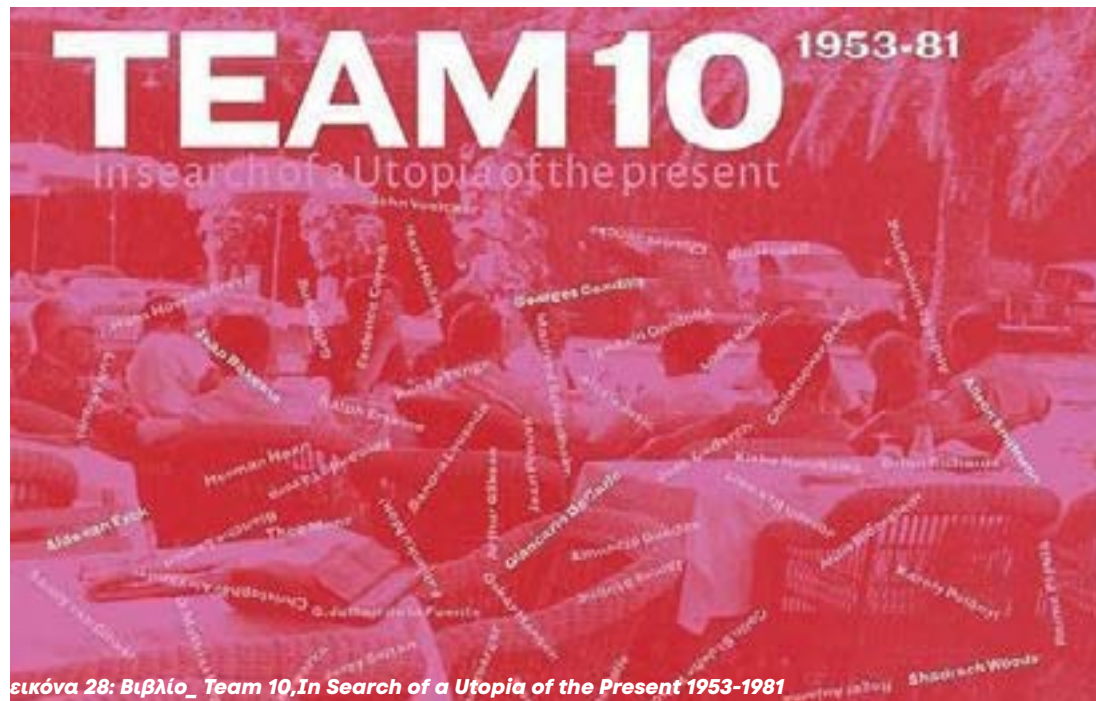
Κεφάλαιο 3: Από τους Josic- Woods- Candilis στους Ιάπωνες Μεταβολιστές

εικόνα 26: Η Marine City και το The Free University of Berlin

εικόνα 27: CIAM '59 in Otterlo (Karl Krämer Verlag, 1961)

εικόνα 28: Βιβλίο_ Team 10, In Search of a Utopia of the Present 1953-1981

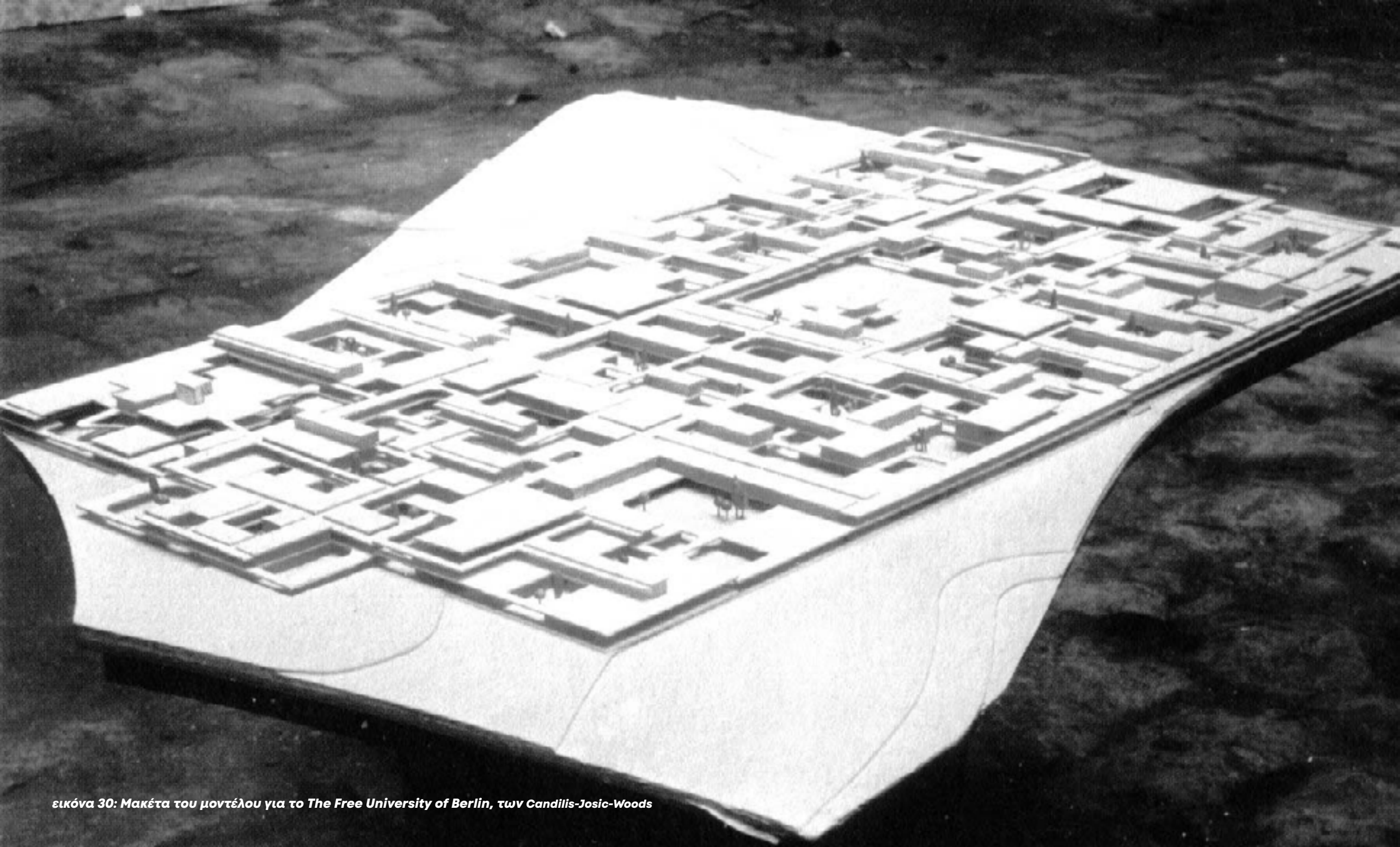

εικόνα 29: Φωτογραφία της ομάδας Team 10

Τα αποτελέσματα της εφαρμογής των αρχών του μοντερνισμού χαρακτηρίστηκαν ως αμφιλεγόμενα. Από τη μια πλευρά, εξασφάλισαν υγιεινότερες και ασφαλέστερες κατοικίες, αλλά από την άλλη οδήγησαν σε κατακερματισμό του χώρου, εξαιτίας των αυτόνομων ενοτήτων και του διαχωρισμού των λειτουργιών που του επέβαλε. Οι ιδέες που διατυπώθηκαν, την περίοδο του μοντερνισμού, στα συνέδρια CIAM επηρέασαν την αρχιτεκτονική και την πολεοδομία. Ταυτόχρονα, μετά το τέλος του Β' Παγκοσμίου πολέμου ο μεταμοντερνισμός εμφανίζεται με δύο εκδοχές είτε ως εξέλιξη του μοντερνισμού (ύστερος μοντερνισμός) είτε ως κίνημα ενάντια σε αυτόν (μεταβολισμός). Ταυτόχρονα, το μεταβατικό στάδιο των κινημάτων δεν άργησε να επηρεάσει και τους αρχιτέκτονες. Στο τελευταίο

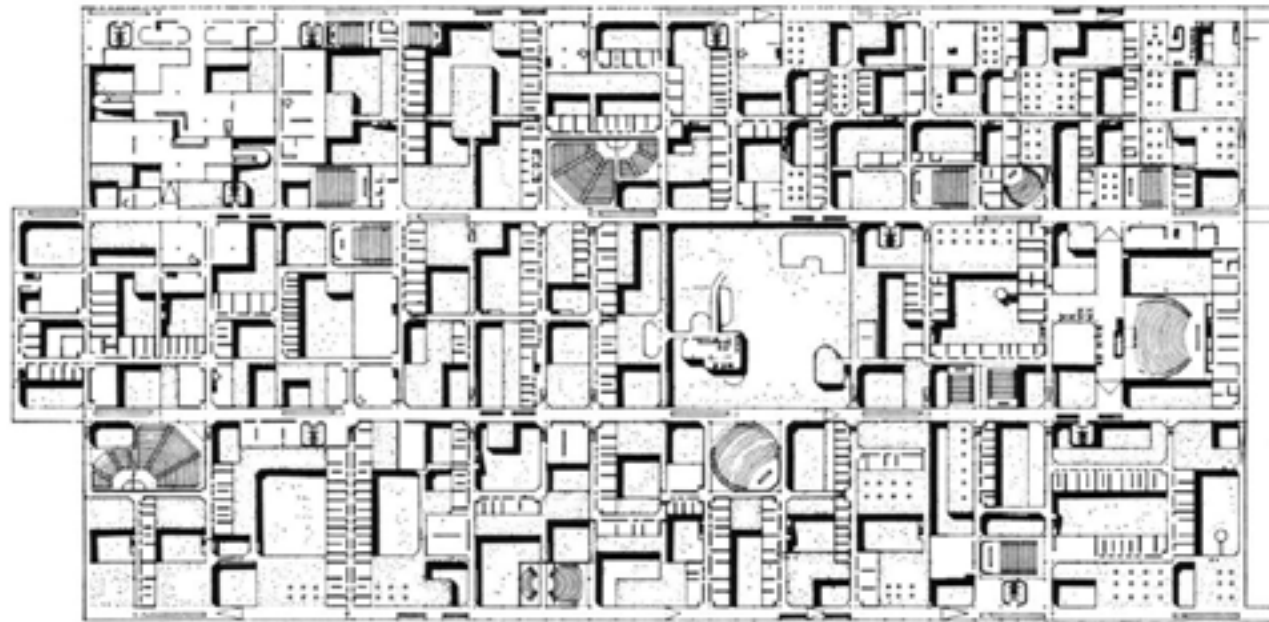
συνέδριο CIAM XI το 1959, είχε γίνει ήδη αντιληπτό ότι η πρωτοπορία του μοντερνισμού ήταν παρελθόν, αυτό οδήγησε στη δημιουργία μια νέας ομάδας αρχιτεκτόνων τους «Team 10»⁴². Οι αρχιτέκτονες των Team 10 εισήγαγαν έννοιες όπως «ανθρώπινη ένωση», «συστάδα» και «κινητικότητα», στην προσπάθειά τους να απορρίψουν την παλαιότερη μηχανική προσέγγιση των τεσσάρων λειτουργιών του μοντέρνου. Με επικεφαλής τους Alison και Peter Smithson και τον Aldo van Eyck, αμφισβητούν τον φονξιοναλισμό, τις θεωρίες της Χάρτας των Αθηνών (ότι η κατοικία, η εργασία, η αναψυχή και οι μεταφορές υπήρξαν οι δομικές αρχές ανάπτυξης της πόλης) και το νέο σημαντικό στοιχείο από το κύτταρο της οικογένειας.⁴³

42 Αυτή η ομάδα περιλάμβανε τους: Jacob Bakema, Aldo van Eyck, Giancarlo De Carlo, Georges Candilis, Peter και Alison Smithson και Shadrach Woods
43 Frampton K., Μοντέρνα Αρχιτεκτονική. Ιστορία και Κριτική. Τέταρτη έκδοση αναθεωρημένη και συμπληρωμένη. (Αθήνα: Θεμέλιο, 2009). 243

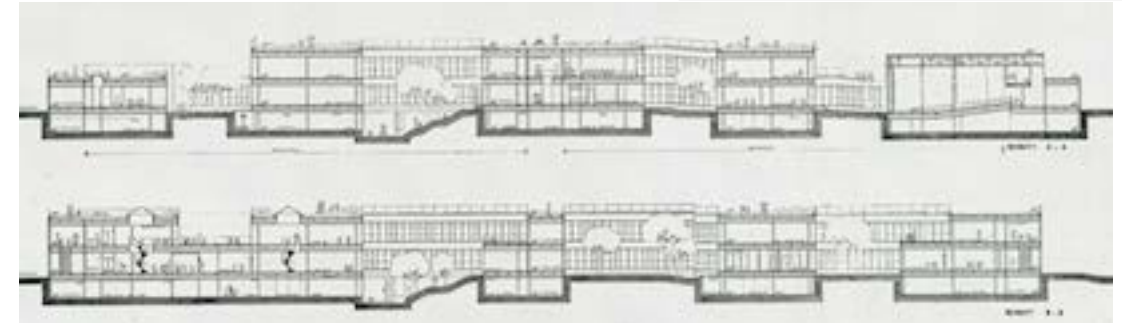
εικόνα 30: Μακέτα του μοντέλου για το The Free University of Berlin, των Candilis-Josic-Woods

3.1 Το πλέγμα του The Free University of Berlin

εικόνα 31: Κάτοψη σχεδίου, The Free University of Berlin, 1963

Ο George Candilis (1913-1995), ο Alexy Josic (1921-2011) και ο Shadrach Woods (1923-1973), εργάστηκαν μαζί σαν ομάδα από το 1955 έως το 1968 και είναι κυρίως γνωστοί ως μέλη της Team 10. Σε αντίθεση με την προσέγγιση των μοντέρνων, που βασίζεται στο πρότυπο του διαχωρισμού των αστικών λειτουργιών, οι Candilis- Josic- Woods προβάλλουν τους ίδιους τους κατοίκους και τις συνήθειες διαβίωσής τους ως πηγή γνώσης για την αρχιτεκτονική. Τα έργα τους παρατηρούμε ότι είναι άμεσα συνυφασμένα και επηρεασμένα από τις αρχές μοντερνισμού, αφού ο Candilis και ο Woods εργάστηκαν μαζί με τον Le Corbusier από το 1948 μέχρι το 1951. Χρησιμοποιούν νέους τρόπους οργάνωσης του χώρου, μέσω αφαιρετικών μορφών δίνοντας έτσι, την δυνατότητα για ένα πιο δυναμικό χαρακτήρα. Η νέα ιδέα που εισάγεται είναι η **παραδοσιακή αυλή**, με σημείο αναφοράς τη μετάβαση από τον ιδιωτικό της χώρο, στον δημόσιο χώρο του **αραβικού χωριού**.⁴⁴

εικόνα 32: Τομή σχεδίου, The Free University of Berlin, 1963

Οι Candilis- Josic- Woods το 1963 κέρδισαν στον διεθνή διαγωνισμό, για τη νέα πανεπιστημιούπολη του Φιλολογικού Ινστιτούτου του Βερολίνου, με το έργο τους «**The Free University of Berlin**». Η ιδέα για το FU Berlin περιλαμβάνει και έχει αναφορές στα «Πέντε σημεία προς μια νέα αρχιτεκτονική» του Le Corbusier. Προσπαθεί, δηλαδή, να διαχωρίσει τα δομικά από τα μη δομικά στοιχεία, τη χρήση roof gardens, την ελεύθερη κάτοψη και πρόσοψη του κτηρίου. Αποτελούσε το μοναδικό έργο στο διαγωνισμό που πρότεινε ένα **συλλογικό πανεπιστήμιο ανθρωπιστικών επιστημών** (universitas litterarum). Το κεντρικό κτήριο του πανεπιστημίου ήταν διώροφο-τριώροφο, μεγέθους 350.000 τ.μ. και κατασκευασμένο από ένα διαρκώς διευρυμένο **πλέγμα**. Σκοπός του ήταν η μετατροπή της πανεπιστημιούπολης σε μια μακρά συνεχής πόλη. Οι ίδιοι οι αρχιτέκτονες θεωρούσαν, ότι τόσο ο σχεδιασμός μιας πόλης, όσο και ενός πανεπιστημίου είναι η δημιουργία

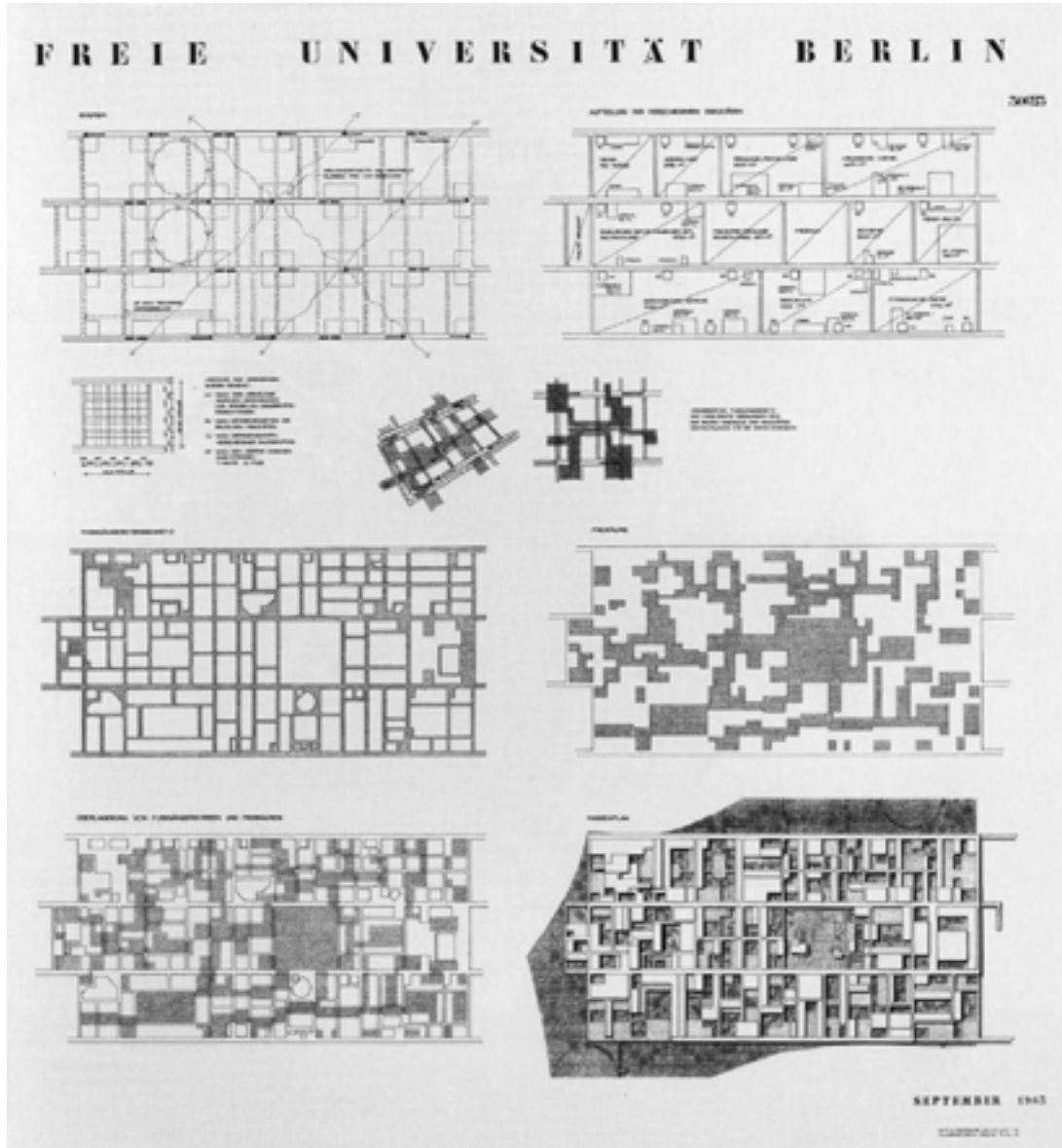
χώρων που θα μπορούν να φιλοξενούν ποικίλες σχέσεις μεταξύ του ατομικού και του συλλογικού. Αυτό φαίνεται και μέσα από τις εσωτερικές λεωφόρους, πλατείες, αυλές αλλά και πολυάριθμους πεζοδρόμους που είχαν δημιουργήσει σύμφωνα με το πρότυπο της αραβικής Μεδίνας^{45, 46}

Η χειρονομία της μετατροπής του πανεπιστημιακού κτηρίου σε μια «**ιδανική**» πόλη, φαίνεται μέσω της ευελιξίας και της εξέλιξης των χώρων διδασκαλίας, οι οποίοι αποκεντρώθηκαν και κατανεμήθηκαν μέσα στο πλέγμα χωρίς ιεραρχική οργάνωση ενθαρρύνοντας έτσι την διεπιστημονική συνεργασία. Στο Ελεύθερο Πανεπιστήμιο, το ορθοκανονικό πλέγμα οργανώνει την κάτοψη του σχεδίου, ωστόσο, αυτό έρχεται σε πλήρη αντίθεση με την περίπλοκη διαστρωμάτωση και μετατόπιση του πλέγματος στην τομή του κτιρίου. Οι κινήσεις στο χώρο του **πανεπιστημίου-πόλη** επιτυγχάνονται με ένα σύστημα κυκλοφορίας των

44 Γιάννης Ζαβολέας, Η Μηχανή και το Δίκτυο: Ως δομικά πρότυπα στην αρχιτεκτονική, (Αθήνα, Futura, 2013) 27

45 Medina στα αραβικά Al-Madīnah είναι μια πόλη που βρίσκεται στην περιοχή Hejaz της δυτικής Σαουδικής Αραβίας. Αποτελεί τον τόπο στον οποίο ο Μωάμεθ ίδρυσε τη μουσουλμανική κοινότητα (ummah) μετά τη φυγή του από τη Μέκκα (622 Π.Χ.) και είναι όπου ενταφιάζεται το σώμα του. Αρχιτεκτονικά είναι το πρότυπο για τη μεταγενέστερη ισλαμική αρχιτεκτονική, καθώς όλες οι λειτουργίες μέσα στα κτήρια τους εκτυλίσσονται γύρω από μια κλειστή αυλή όπου οι άνθρωποι συγκεντρώνονταν εκεί. (<https://www.britannica.com/place/Medina-Saudi-Arabia>)

46 Γιάννης Ζαβολέας, Η Μηχανή και το Δίκτυο: Ως δομικά πρότυπα στην αρχιτεκτονική, (Αθήνα, Futura, 2013) 151-156

εικόνα 33: Πινακίδα σχεδίων, The Free University of Berlin, 1963

εσωτερικών κύριων δρόμων, που διατρέχουν παράλληλα ο ένας τον άλλον-και ταυτόχρονα το ίδιο το κτίριο. Ακόμη, οι παράπλευροι δρόμοι διατάσσονται κάθετα στους κύριους δρόμους και συνδέονται μεταξύ τους σε συγκεκριμένα τμήματα, δημιουργώντας με αυτόν τον τρόπο ένα πιο πυκνό σύστημα.⁴⁷

Τα επιμέρους τμήματα του κτιρίου και του προγράμματος ομαδοποιούνται, σύμφωνα με τις ειδικές απαιτήσεις τους, σε τρεις ζώνες οργάνωσης κτιρίου: ομαδικές δραστηριότητες, μελέτη και ανάπαυση/χαλάρωση, οι οποίες τοποθετούνται πάνω στο **ορθογώνιο πλέγμα**. Η ζώνη των ομαδικών δραστηριοτήτων καταλαμβάνει το μεγαλύτερο χώρο του πανεπιστημίου, γι' αυτό και τοποθετείται κατά μήκος των κύριων και των δευτερευόντων δρόμων. Αντίστοιχα, η ζώνη μελέτης κατανέμεται ανάμεσα στους χώρους των συλλογικών δραστηριοτήτων. Και τέλος, η ζώνη ξεκούρασης και χαλάρωσης αποτελείται από ανοιχτούς- δημόσιους χώρους που διατρέχουν όλο το πανεπιστήμιο σε διαφορετικά επίπεδα. Στο επίπεδο του εδάφους οι χώροι χαλάρωσης δημιουργούν ανοιχτές αυλές, ενώ στα παραπάνω επίπεδα λειτουργούν ως δώματα ή και υπερυψωμένες αυλές.⁴⁸

Αρά μπορούμε να συμπεράνουμε, ότι το **πλέγμα** στα σχέδιά του Candilis- Josic- Woods αποτελεί το μέσο οργάνωσης και ένωσης της πόλης-πανεπιστήμιο με τις επιμέρους μονάδες της (πχ. τμήματα, τομείς του κτηρίου, κοινόχρηστος χώρος κ.α.). Ακόμη λειτουργεί ως ένα **εκτεταμένο σύστημα διακλάδωσης** του συνολικού ζωτικού χώρου του πανεπιστημίου-πόλη. Το **πλέγμα-διακλάδωση** έγκειται στη δημιουργία ενός πυκνού, αστικού κέντρου που επιτρέπει την άπειρη επέκταση όσο βέβαια το επιτρέπει ο χώρος και ίδια η πόλη.

⁴⁷ Calabuig D.D., Gómez R.C., Warp and weft: the case of the Free University of Berlin, (Universitat Politècnica de València, 2011) 31-43

⁴⁸ Γιάννης Ζαβολέας, Η Μηχανή και το Δίκτυο: Ως δομικά πρότυπα στην αρχιτεκτονική, (Αθήνα, Futura, 2013) 151-156

εικόνα 35: Kiyonori Kikutake's Marine City

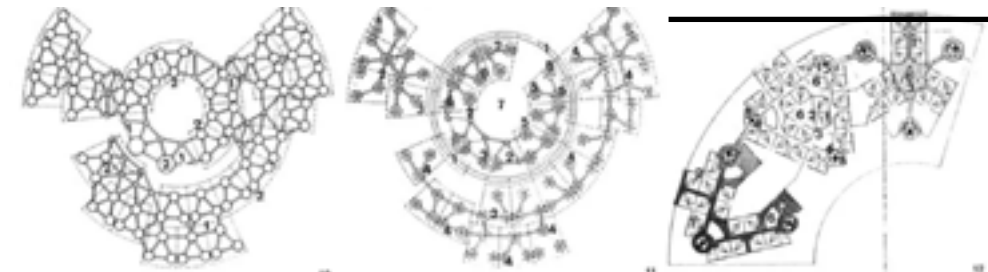
3.2. Η κάψουλα της Marine City

εικόνα 36: Σκίτσο της Marine City του Kiyonori Kikutake, 1960

Την ίδια περίοδο δημιουργίας των «Team 10», στην Ιαπωνία μια ομάδα νέων αρχιτεκτόνων και σχεδιαστών (Kiyonori Kikutake, Kisho Kurokawa και Fumihiko Maki) εργαζόντουσαν παράλληλα για τη δημοσίευση του μανιφέστου του Μεταβολισμού, με αφορμή το Παγκόσμιο Συνέδριο Σχεδιασμού του Τόκιο το 1960. Ο μεταβολισμός αποτελεί μια από τις λύσεις στα μεταπολεμικά ζητήματα της αστικοποίησης σε μια χώρα όπως η Ιαπωνία, που βρέθηκε στην ανάγκη να ξαναχτίσει σπίτια και πόλεις, αντιμετωπίζοντας συγκεκριμένα ζητήματα πυκνότητας και λειτουργικότητας. Συγκεκριμένα, παρατηρείται ότι η μεγάλη παράδοση των ξύλινων κατασκευών της χώρας εξαλείφθηκε προς χάριν της

ανοικοδόμησης ενός έθνους που καταστράφηκε από τον πόλεμο και από τις φυσικές καταστροφές. Την κεντρική αρχή των μεταβολιστών αποτέλεσε η δημιουργία μιας **ζωντανής πόλης**, στην οποία τα κτίρια θα μπορούσαν να αναπτυχθούν, να μεταμορφωθούν, να εξελιχθούν όπως κάθε ζωντανό ον στη γη. Οι ίδιοι άνοιξαν ένα νέο κεφάλαιο για την λειτουργία της πόλης, ήταν οι πρώτοι που έφεραν τις έννοιες **«κύτταρο», «οργανισμός» και «ζωτικός χώρος»** για πρώτη φορά σε άμεσο συσχετισμό με την αρχιτεκτονική και την πόλη. Η πόλη πλέον αντιμετωπίζεται ως **ζωντανή και ευμετάβλητη οντότητα**, με την ικανότητα μιας αδιάκοπης μεταμόρφωσης, όπως κάθε **οργανισμός** στο φύση.⁴⁹

εικόνα 37: Διαγράμματα για την λειτουργία της Marine City του Kiyonori Kikutake, 1960

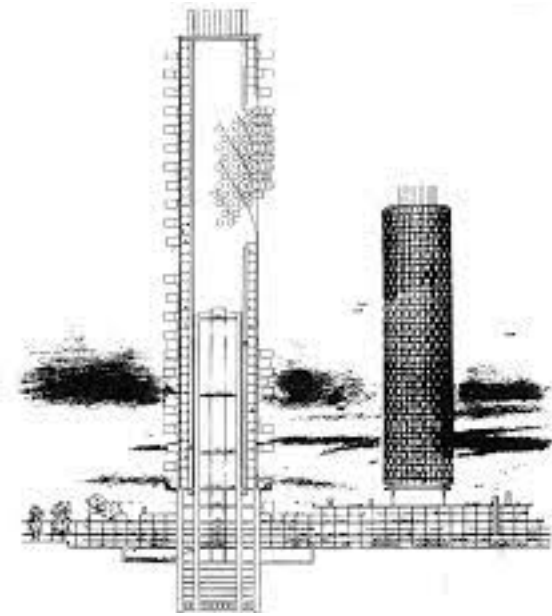
Πολλές από τις προτάσεις των Μεταβολιστών περιλαμβάνουν την ιδέα της κάψουλας στην οργάνωση των πόλεων τους. Τα **κύτταρα- κάψουλες** μπορούσαν να αλλάζουν το μέγεθος και το σχήμα τους είτε εσωτερικά είτε εξωτερικά. Δηλαδή, οι κάτοικοι της ίδιας της πόλης θα μπορούσαν να αλλάξουν τις κάψουλες- κατοικίες τους σύμφωνα με τις ανάγκες τους κάθε φορά. Ένα καλό παράδειγμα αναφορικά με την προσέγγιση των κυττάρων- κάψουλών είναι αυτό της **Marine City (1960)** του **Kiyonori Kikutake**. Ο Kikutake στο Marine City/ Θαλασσία πόλη πρότεινε ένα τεχνητό νησί ως μια νέα ριζοσπαστική ιδέα του μεταμοντερνισμού. Το νησί αποτελούσε μια αυτοβιώσιμη, ευέλικτη και ανεξάρτητη μονάδα πόλης από το έθνος, μια **πλωτή μητρόπολη στον ωκεανό**. Η Θαλασσία Πόλη ήταν μια νέα ανθρώπινη κοινότητα, όπου η γη θα μπορούσε να αναπτυχθεί, ώστε να εξυπηρετήσει τις ανάγκες των κατοίκων της. Όμως, η Marine City ήταν κάτι περισσότερο από ένα νησί, ήταν μια εντελώς νέα κοινωνία και ένα νέο **οικοσύστημα** για να ζεις.

Το σύστημα της Marine City, λειτουργεί

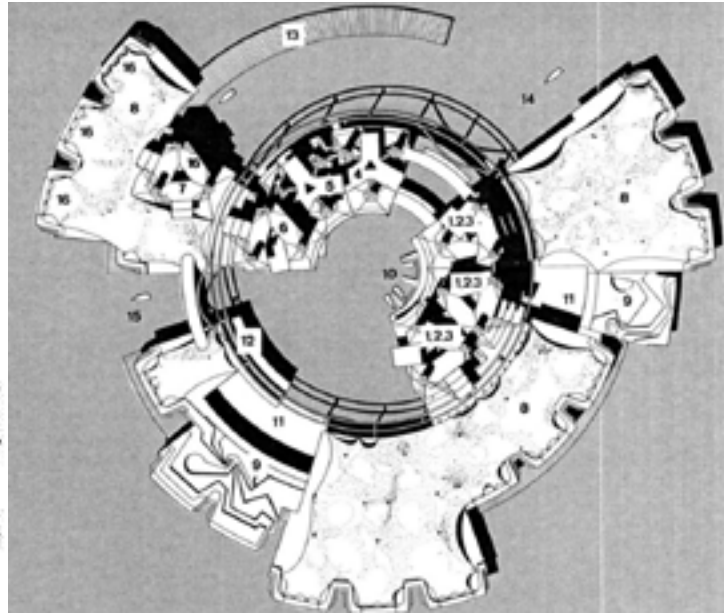
με τέτοιο τρόπο, όπου οι εξωτερικές νησιωτικές μονάδες φιλοξενούν τη βιομηχανία και λειτουργούν ως ρυθμιστές κυμάτων. Με τις εσωτερικές νησιωτικές μονάδες να αποτελούν τους χώρους κατοίκησης. Το έργο του Kikutake περιλάμβανε **πύργους-ουρανοξύστες** 300 μέτρων που σχεδιάστηκε για να στερεώνει **σπίτια-κάψουλες** πάνω του. Ο πύργος είχε δύο σημαντικά στοιχεία: ένα κυλινδρικό **πυρήνα** από σκυρόδεμα, που εκτός από φυσική σταθερότητα, λειτουργούσε ως προμηθευτής όλων των βασικών αναγκών μιας σύγχρονης κατοικίας, και την ίδια την κάψουλα- κατοικία. Οι πύργοι μπορούσαν να τοποθετούνται σε βαθιά ή ρηχά νερά, ανάλογα με τον πληθυσμό της θαλάσσιας πόλης. Επιπλέον, στον τοίχο του κυλίνδρου προσαρτώντουσαν μονάδες στέγασης, όπου με την χρήση δύο ανοιγμάτων, περνούσε φυσικό φως, ενώ ταυτόχρονα είχε θέα τον υποθαλάσσιο χώρο. Οι πύργοι δημιουργήθηκαν με γνώμονα το να βρίσκονται σε διάφορα στάδια ανάπτυξης. Όταν ένα νησί γίνεται πολύ παλιό και ακατάλληλο για ζωή, παρασύρεται και βυθίζεται.⁵⁰

49 Παπαδούλης Μ., ΠΩΣ ΤΟ ΠΡΟΤΥΠΟ ΔΙΑΔΕΧΤΗΚΕ ΤΗΝ ΚΑΨΟΥΛΑ, (ΑΡΙΣΤΟΤΕΛΕΙΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ) 23-26

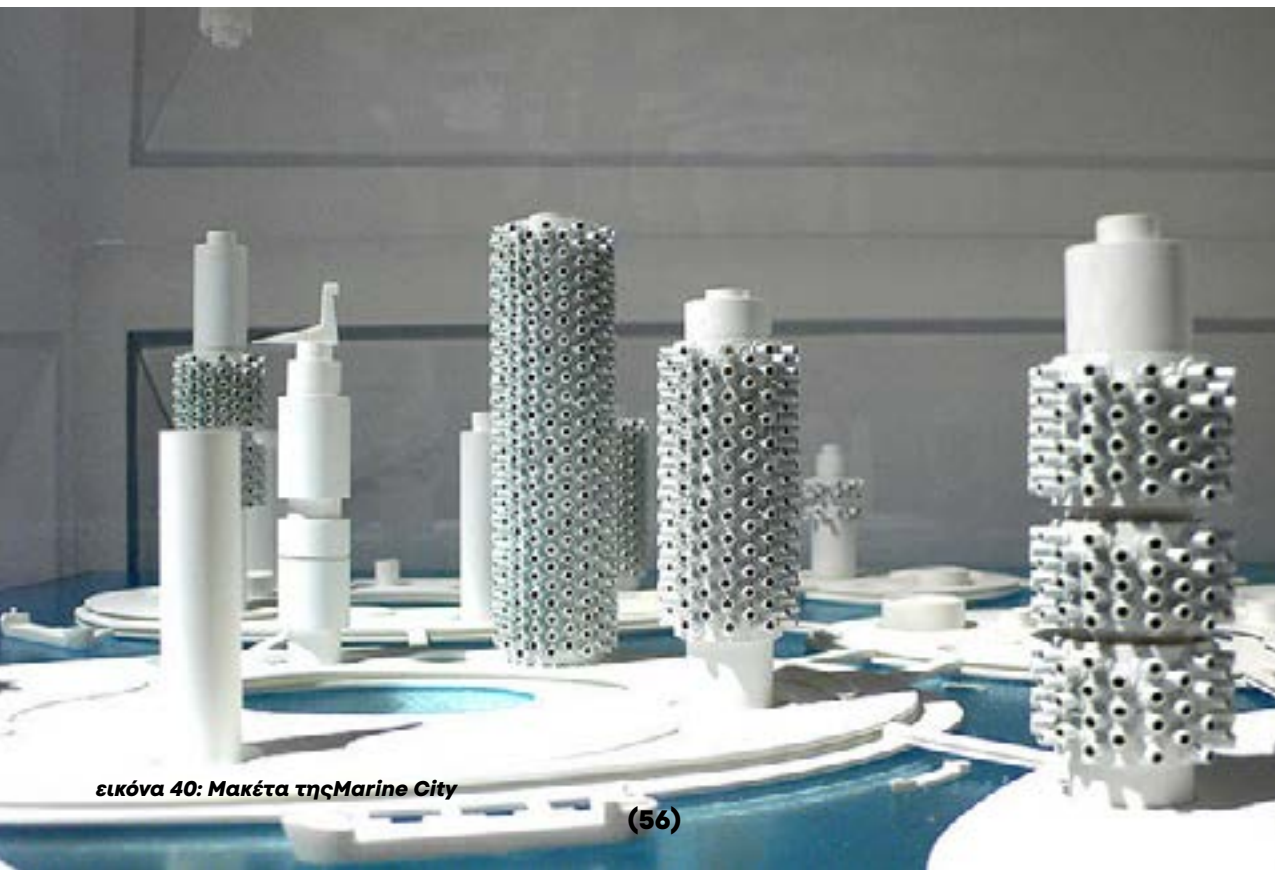
50 Nakamachi H., The Cultural Legacy of Metabolism: From Local to Global, (Emory University, 2020) 21-26

εικόνα 38: Τόμη τμήματος της Marine City, 1960

εικόνα 39: Κάτοψη Πόλης, Marine City, 1960

εικόνα 40: Μακέτα της Marine City

” Contrary to the architecture of the past, contemporary architecture must be capable of responding to the changing needs of the contemporary era.⁵¹

– Kiyonori Kikutake

Αυτές οι **μονάδες-κάψουλες** είχαν προγραμματιστεί να έχουν διάρκεια ζωής 50 ετών και στη συνέχεια έπρεπε να αντικατασταθούν, ενώ η δομή ήταν το στοιχείο που σχεδιάστηκε με μεγάλη διάρκεια, οι οικιακές μονάδες ήταν μιας χρήσης και μετακινούνταν εύκολα. Οι **θήκες-κάψουλες** κόλλαγαν σαν **πεταλίδες** πάνω στην εσωτερική και την εξωτερική επιφάνεια μεγάλων **κυλίνδρων-πυρήνων**, που έπλεαν μέσα ή πάνω στη θάλασσα. Ο Κικουτάκε ισχυριζόταν, ότι η θαλάσσια πόλη του θα μπορούσε δυνητικά να φιλοξενήσει οποιαδήποτε μελλοντική εξωτερική ή εσωτερική ανάπτυξη.

” However, “the purpose of Marine City is neither intended to enlarge the land nor to escape from the land,” but ‘Marine City’ is instead considered a new urban archetype for living on the sea.⁵²

Η ίδια η κάψουλα ήταν ένας μετακινούμενος και ανακυκλώσιμος χώρος, που θα αναβαθμιζόταν με την πάροδο του χρόνου καθώς προχωρούσε η τεχνολογία. Επιπλέον, η ιδέα της ζωντανής **κύτταρο-κάψουλας** αποτέλεσε μια μέθοδο ανεξάρτητης κατασκευής, η οποία θα μπορούσε να αφαιρεθεί, να ανακαινιστεί και να συνδεθεί ξανά στον πύργο-πόλη της Marine City. Επομένως, η κάψουλα-κύτταρο δεν ήταν μια μόνιμη σταθερή δομή, αλλά ένα ενεργό και κινητό εξάρτημα. Το σχέδιο να μπορεί κανείς να αποσυνδέει το σπίτι του από την κοινωνία, για να ανακαινιστεί και στη συνέχεια να επανατοποθετηθεί, ήταν καινοτόμο για τον άνθρωπο, ανοίγοντας μια νέα προοπτική για το πώς βλέπει κανείς την πόλη και την κατοικία.

51, 52 <https://archeyes.com/marine-city-megastructure-kiyonori-kikutake/>

Συμπεράσματα

Στόχος της παρούσας ερευνητικής ήταν να αναδείξει τις διαφορετικές φάσεις μέσω των οποίων εξελίχθηκε ο αστικός χώρος της πόλης, ενίοτε μέσα από το πρίσμα του κτηρίου και κτήριου πόλη αλλά κυττάρου και οργανισμού. Τονίζοντας με αυτόν τον τρόπο τον πολυμορφικό της χαρακτήρα. Στο πρώτο κεφάλαιο της εργασίας παρουσιάστηκε η εξέλιξη της πόλης μέσα από το κλίμα της βιομηχανικής επανάστασης και του ρυθμιστικού σχεδίου του Haussmann για το Παρίσι. Το αστικό τοπίο των πόλεων παρατηρούμε ότι μένει σταθερό ως προς τον σχεδιασμό και τη μορφή που είχε κατά το Μεσαίωνα, ακόμη και με την καταστροφή των μεσαιωνικών τειχών του. Το ίδιο συμβαίνει και στο Παρίσι μέχρι την περίοδο των μεταρρυθμίσεων του Haussmann, όπου με την κατεδάφιση εκατοντάδων μικρών δρόμων και αδιεξόδων και την δημιουργία στην θέση τους μεγάλων λεωφόρους έκαναν την πόλη πιο **«ευσύνοπτη»**. Η πόλη του Παρισιού εξυγιανθηκε με τον τύπο της αστικής πολυκατοικίας του Haussmann, να αποτελεί το μέσω για την ομοιομορφία της. Το Παρίσι έχασε την πολυμορφία των διαφορετικών γειτονιών του αφού και οι ιδέες ανασχεδιάστηκαν ώστε να αποφθεχθούν οι εξεγερσεις, μετατρέποντας το σε μια **«μεγαλούπολη»**.

Στο δεύτερο κεφάλαιο έρχονται σε αντίθεση οι πόλεις του μοντέρνου, μέσω του σχεδίου του Eixample για την Βαρκελώνη και του Plan Voisin για το Παρίσι. Ο σχεδιασμός του Cerdà είχε ως κεντρικές αρχές την λειτουργικότητα

και την ορθολογιστική σκέψη εννοιες που προβάλλονται στο μοντέρνο κίνημα, αν και ήταν προγενέστερος του. Σχεδιάζοντας έτσι την Βαρκελώνη βασισμένος στο ορθογωνικό κάναβο και την ελάχιστη μονάδα του το οκταγωνικό οικοδομικό τετράγωνο του. Καθώς, το οικοδομικό τετράγωνο πρότασης του Cerdà, αποτελεί το μέσω υλοποίησης όλων των ιδεών του, για τη λειτουργία και την οργάνωση της πόλης. Αντίστοιχα και ο Le Corbusier με τον ορθογωνικό του πλέγμα και τους σταυροειδής ουρανοξύστες του μας παρουσιάζει μια διαφορετική μορφή πόλης, όπου το **κτήριο-πόλη** θα είναι το βασικό στοιχείο της. Τα μανιφέστα των μοντέρνων για την πόλη μας κάνουν να αντιληφθούμε την πόλη ως ένα εξαιρετικά πολύπλοκο σύνολο, που γίνονται πιο κατανοητή και απλή μέσα μία πιο μικρή κλίμακα, όπως αυτή του οικοδομικού τετράγωνου και κτηρίου-πόλη.

Στο τρίτο και τελευταίο κεφάλαιο παρουσιάζεται και συγκρίνεται το έργο των Candilis- Josis- Woods με τους Ιάπωνες μεταβολιστές και συγκεκριμένα το The Free University of Berlin και την Marine City. Οι αρχιτέκτονες της ομάδας των Team 10 που συμμετείχαν και οι Candilis- Josis- Woods, εισήγαγαν έννοιες όπως **«ανθρώπινη ένωση»**, **«συστάδα»** και **«κινητικότητα»**, στην προσπάθεια τους να απορρίψουν την παλαιότερης μηχανική προσέγγιση των τεσσάρων λειτουργιών των CIAM. Ενώ την ιδιά περίοδο οι Ιάπωνες μεταβολιστές έχουν ως κύριο άξονα μελέτης την δημιουργία μιας ζωντανής

πόλης, όπου τα κτίρια θα μπορούσαν να αναπτυχθούν, να μεταμορφωθούν, να εξελιχθούν όπως κάθε ζωντανό ον στη γη. Εισάγοντας στην αρχιτεκτονική θεωρία και σχεδιασμό εννοιείς όπως **«κύτταρο», «οργανισμός»** και **«ζωτικός χώρος»** για να περιγράψουν τα κτήρια και τις πόλεις τους.

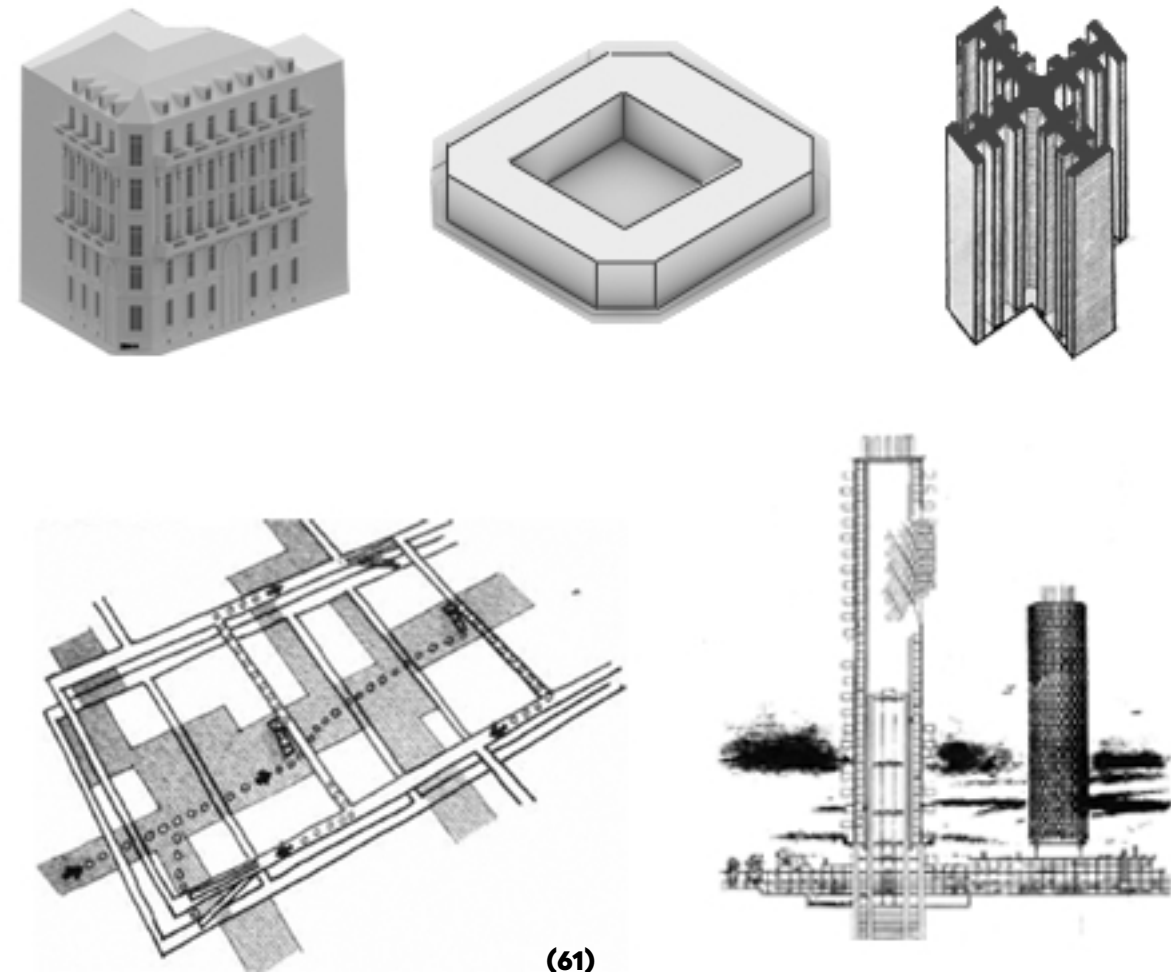
Η πολυπλοκότητα που συζητάμε στη εξέλιξη και αλλαγή της μορφής των πόλεων με την πάροδο του χρόνου, είναι άμεσα συνυφασμένη με τον ίδιο τον άνθρωπο. **Τι θα ήταν οι πόλεις χωρίς του κάτοικους της;** Η σχέση τελικά του ατόμου με την πόλη του μπορεί να είναι ή ως κάτοικος, ή ως επισκέπτης, ή ως απλώς περαστικός. Όμως με οποιαδήποτε θέση κατέχουμε σε αυτή είμαστε με τον έναν ή τον άλλο τρόπο κομμάτι της. Την επηρεάζουμε και μας επηρεάζει. Αυτό είναι ολοφάνερο από την κατεδάφιση των τοίχων, την βιομηχανική και τεχνολογική επανάσταση από τις αλλαγές που επέφεραν οι δυο παγκόσμιοι πόλεμοι στην τελική εικόνα των σημερινών μας πόλεων. Οι πόλεις είναι ένα συνεχές ζωντανό σύστημα που εξελίσσεται στον χρόνο πάντα όμως με βάση τον ίδιο τον άνθρωπο- χρήστη της. Παρατηρείτε ότι κατά τον 20ο αιώνα η σχέση του χρήστη με την πόλη του κλονίστηκε, αφού ήταν όλο και λιγότερο δεμένος με αυτή, γειμίζοντας τον με ένα αόρατο αίσθημα αβεβαιότητας.

Ποια είναι σήμερα η σχέση του ανθρώπου- χρήστη με την πόλη του; Είναι εφήμερες ή μόνιμες, είναι τυπικές ή ουσιώδης, ή μήπως απλά

είναι διεκπεραιωτικές; Υπάρχει σήμερα η έννοια του «κυττάρου» στο αστικό ιστό της πόλης;

Ο άνθρωπος-χρήστης τόσο παλιότερά όσο και σήμερα προσπαθεί να φέρει την πόλη του στα μέτρα του. Αυτό το επιτυγχάνει πιο εύκολα λόγω των δυνατοτήτων της σύγχρονης εποχής-ιδίως στις αναπτυγμένες κοινωνίες. Όπως αναφέρει και ο Λέφας: *«Είναι επίσης φανερό ότι, κατά κάποιο κάποιο τρόπο, η στάση των κατοίκων απέναντι στην πόλη τους προκύπτει από τη σύνθεση των σχέσεων τους με τους ανθρώπους που κατοίκησαν και κατοικούν την πόλη καθώς και με τις ιδέες, τις επιδιώξεις, τις πράξεις τους»*. Η μεταμόρφωση της σύγχρονης πόλης, μας τονίζει τις νέες συνθήκες που επικρατούν σε αυτή. Πλέον το μέγεθός της δεν είναι μόνο η έκταση που καταλαμβάνει στο χώρο αλλά και ηλεκτρονικά. Οι μεταβιομηχανικές ανθρώπινες σχέσεις άλλαξαν πως αντιλαμβανόμαστε την πόλη, ολο και περισσότερες e-πραγματικότητες του e-κόσμου έρχονται να προστεθούν και να διαμορφώσουν νέες σχέσεις του ανθρώπου- χρήστη με την πόλη του. Σήμερα παρατηρούμε να λείπει από τον αστικό χώρο αυτή η ελάχιστη δομή ανάπτυξης και εξέλιξη του είτε αυτό εμφανίζεται ως οικοδομικό τετράγωνο, ή ως κτήριο της πόλης.

«Η τεχνολογική πραγματικότητα εμφανίζεται ως καθοριστικός παράγοντας νέων στρατηγικών γύρω από τη σύγχρονη Μητρόπολη. Δεν μιλάμε πλέον μόνο για την φυσική πόλη, αλλά για την ηλεκτρονική πόλη, την «Πόλη κατοικία», τη «SoftCity», την εικονική πόλη, την προσομοιωμένη πόλη, την πόλη ως σύστημα δικτύων, την «Τεχνόπολη» ή την «Τηλέπολη»». Η πόλη έχει μεταφερθεί στο ψηφιακό χώρο μέσα από τις δυνατότητες της τεχνολογίας. Τα «κύτταρα» που συζητούσαμε εκτενέστερα προηγουμένως έχουν αντικατασταθεί από σήματα και σημεία GPS με αυτά μετακίνησε, παρακολουθείς και αλληλοεπιδράς με την πόλη. Η πόλη σήμερα επομένως έχει μια πιο άυλη έννοια δεν χρειάζεται να υφίστανται απλά να έχει χαρτογραφηθεί ψηφιακά ώστε να μπορείς να περιπλανηθείς σε αυτή χωρίς καν να σηκωθείς από την καρεκλά σου. Όμως αυτό γεννάει το ερώτημα πως αυτή η αλληλεπίδραση του ανθρώπου με πόλη μέσα από τα στίγματα του GPS θα προσφερθεί ώστε να μετεξελιχθεί του αστικό τοπίο;

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Κονταράτος Σ. (2014). Ουτοπία και Πολεοδομία. Πρώτος Τόμος. Αθήνα, Εκδόσεις: Μορφωτικό Ίδρυμα Εθνικής Τραπέζης

Κονταράτος Σ. (2014). Ουτοπία και Πολεοδομία. Δεύτερος Τόμος. Αθήνα, Εκδόσεις: Μορφωτικό Ίδρυμα Εθνικής Τραπέζης
Ανδρικοπούλου Ε., Γιαννακού Α., Καυκαλάς Γ., Πιτσιάβα-

Λατινοπούλου Μ. (2014). Πόλη και πολεοδομικές πρακτικές. Για τη βιώσιμη αστική ανάπτυξη. 2η Αναθεωρημένη. Αθήνα, Εκδόσεις: Κριτική

Frampton K., (2009). Μοντέρνα Αρχιτεκτονική. Ιστορία και Κριτική. Τέταρτη έκδοση αναθεωρημένη και συμπληρωμένη. Αθήνα, Εκδόσεις: Θεμέλιο

Pinol J. L., Walter F., (2007). Η σύγχρονη ευρωπαϊκή πόλη. Έως τον Β΄ Παγκόσμιο Πόλεμο. Αθήνα, Εκδόσεις: Πλέθρον

Guy Burgel, (2007). Η σύγχρονη ευρωπαϊκή πόλη. Από τον Β΄ Παγκόσμιο Πόλεμο έως σήμερα. Αθήνα, Εκδόσεις: Πλέθρον

Benevolo L., (2019). Η πόλη στην Ευρώπη. Αθήνα, Εκδόσεις: Πεδίο

Corbusier L., (2005). Για μια Αρχιτεκτονική, Αθήνα, Εκδόσεις: ΕΚΚΡΕΜΕΣ

Corbusier L., (2003). Η Χάρτα των Αθηνών. Μ'ένα προοίμιο του Jean

Giraudoux. Αθήνα, Εκδόσεις: ύψιλον/ βιβλία

ΣΥΛΛΟΓΙΚΟ, (2018), Τόπος Τοπίο: Τιμητικός Τόμος για τον Δημήτρη

Φιλιππίδη, Αθήνα, Εκδόσεις: Μέλισσα

Γιάννης Ζαβολέας, (2013), Η Μηχανή και το Δίκτυο: Ως δομικά πρότυπα στην αρχιτεκτονική, Εκδόσεις: Futura

Cohen J. L., (2019). Η αρχιτεκτονική μετά το 1889. Με το βλέμμα στο μέλλον. Θεσσαλονίκη, Εκδόσεις: University Studio Press

Βώκος Γ., Κονταράτος Σ., Μοσκόφ Κ., Παπαδοπούλου Τ., Προδρομίδης Α., Σκοντέρη- Διδασκάλου Ν., Φατούρος Δ. Α., Χατζηγώγας Γ., Χριστοφέλλης Α., (1982). Αρχιτεκτονική και Παράδοση. Η παράδοση σε σύγχρονες ιδεολογικές, επιστημονικές και αρχιτεκτονικές πρακτικές. Θεσσαλονίκη, Εκδόσεις: Ατλαντίδα

Lotus international 19, (1978), L'isolato urbano / The Urban Block. Rivista trimestrale di architettura. Quarterly Architectural Review.

Rem Koolhaas, Hans Ulrich Obrist, (2009). Project Japan: Metabolism Talks..., TASCHEN

ΑΚΑΔΗΜΑΪΚΕΣ ΕΡΕΥΝΕΣ - ΕΡΓΑΣΙΕΣ

Krunic, Dina. "The Groundscraper: Candilis-Josic-Woods' Free University Building, Berlin 1963-1973." Master's thesis, University of California, Los Angeles, 2011.

Nakamachi H., (2020). The Cultural Legacy of Metabolism: From Local to Global, (Emory University)

ΤΣΙΝΤΖΟΥ ΛΥΔΙΑ, ΜΟΡΦΕΣ ΠΟΛΕΩΝ & ΑΣΤΙΚΟΣ ΣΧΕΔΙΑΣΜΟΣ: Η ΑΝΑΖΗΤΗΣΗ ΤΟΥ ΜΟΝΤΕΛΟΥ ΤΗΣ ΠΟΛΗΣ ΜΕΣΑ ΣΤΗΝ ΙΣΤΟΡΙΑ, (ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗ 2018)

Λεντζάκη Εβίτα, Οι επιπτώσεις της δικτατορίας στον αστικό ιστό της Βαρκελώνης, (Πολυτεχνείο Κρήτης, 2018)

Judith Urbano, The Cerdà Plan for the Expansion of Barcelona: A Model for Modern City Planning,

Άγγελος Χουλιαράς, Η ΑΡΧΙΤΕΚΤΟΝΙΚΗ ΕΝΑΝΤΙΟΝ ΤΗΣ ΠΟΛΗΣ, Εθνικό Μετσόβιο Πολυτεχνείο, (Αθήνα 2019-2020).

ΙΣΤΟΣΕΛΙΔΕΣ

<https://postwarcampus.wordpress.ncsu.edu/2018/05/07/free-university-berlin/> (πρόσβαση Ιούνιος 2023)

<https://hicarquitectura.com/2023/07/georges-candilis-free-university-berlin/> (πρόσβαση Ιούνιος 2023)

<https://escholarship.org/uc/item/44m7w4kj> (πρόσβαση Ιούλιος 2023)

<https://socks-studio.com/2015/10/29/the-free-university-of-berlin-candilis-josic-woods-and-schiedhelm-1963/> (πρόσβαση Μάϊος 2023)

<https://archeyes.com/marine-city-megastructure-kiyonomi-kikutake/> (πρόσβαση Μάϊος 2023)

<https://www.designboom.com/architecture/kiyonomi-kikutake-1928-2011/> (πρόσβαση Μάϊος 2023)

<http://article.sapub.org/10.5923.j.arch.20160604.03.html> (πρόσβαση Ιούνιος 2023)

<https://www.gsd.harvard.edu/exhibition/tectonic-visions-between-land-sea-works-of-kiyonomi-kikutake/> (πρόσβαση Ιούνιος 2023)

<https://passerelles.essentiels.bnf.fr/fr/image/fa08d772-b80e-425d-9bbf-d521589fd84f-plan-voisin-1925> (πρόσβαση Μάϊος 2023)

<https://www.fondationlecorbusier.fr/oeuvre-architecture/projets-plan-voisin-paris-france-1925/> (πρόσβαση Ιούνιος 2023)

<https://architectuul.com/architecture/plan-voisin> (πρόσβαση Μάϊος 2023)

<https://www.re-thinkingthefuture.com/case-studies/a2721-the-cerda-plan-by-illdefons-cerda-the-extension-of-barcelona/> (πρόσβαση Μάϊος 2023)

<https://historyofbarcelona.weebly.com/plan-cerda.html> (πρόσβαση Μάϊος 2023)

<https://scholar.harvard.edu/files/montserrat-pallares-barbera/files/urbani-izziv-en-2011-22-02-005.pdf> (πρόσβαση Μάϊος 2023)

<https://www.re-thinkingthefuture.com/architectural-community/a9848-paris-before-and-after-haussmann/> (πρόσβαση Ιούνιος 2023)

<https://smarthistory.org/haussmann-the-demolisher-and-the-creation-of-modern-paris/> (πρόσβαση Ιούνιος 2023)

<https://urbanplanet.info/urbanism/the-haussmann-style-2/> (πρόσβαση Μάϊος 2023)

ΚΑΤΑΛΟΓΟΣ ΕΙΚΟΝΩΝ:

εικόνα 1: Lotus international 19, (1978), L'isolato urbano / The Urban Block. Rivista trimestrale di architettura. Quarterly Architectural Review. σελ. 29

εικόνα 2: Lotus international 19, (1978), L'isolato urbano / The Urban Block. Rivista trimestrale di architettura. Quarterly Architectural Review. σελ. 38-39

εικόνα 3: <https://www.skyscrapercity.com/threads/medieval-paris-before-baron-haussmanns-transformation.1044081/page-28>

εικόνα 4: https://en.m.wikipedia.org/wiki/File:Turgot_map_Paris_KU_11.jpg

εικόνα 5: <https://parissmallcapital.com/2021/02/05/bringing-down-the-hauss/> and https://en.m.wikipedia.org/wiki/File:Charles_Marville,_Rue_des_Marmousets,_ca._1853%E2%80%939370.jpg

εικόνα 6: <https://www.discoverwalks.com/blog/paris/all-you-need-to-know-about-georges-eugene-haussmann/>

εικόνα 7: https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Rue_de_Rivoli_et_Jardin_des_Tuileries,_Exposition_Universal,_1900,_Paris,_France.jpg

εικόνα 8: https://www.researchgate.net/figure/Urban-plan-of-the-new-Avenue-De-LOpera-with-the-properties-purchased-under-compulsory_fig3_338417579

εικόνα 9: σχέδιο Δέσποινα Κίσσα με βάση την πηγή: <https://mymodernmet.com/haussmann-paris-architecture/>

εικόνα 10: <https://www.archdaily.com/959373/evolution-of-the-house-plan-in-europe-from-the-industrial-revolution-to-the-interwar-period/606446a9f91c81715b000bf1-evolution-of-the-house-plan-in-europe-from-the-industrial-revolution-to-the-interwar-period-image>

εικόνα 11: render Δέσποινα Κίσσα με βάση την πηγή: <https://mymodernmet.com/haussmann-paris-architecture/>

εικόνα 12: <https://www.amazon.com/Haussmann-Showing-Haussman-Boulevards-Superimposed/dp/B07CG7QQL9>

εικόνα 13: <https://www.athensjournals.gr/architecture/2015-1-4-2-Lejeune.pdf>

εικόνα 14: <https://www.athensjournals.gr/architecture/2015-1-4-2-Lejeune.pdf>

εικόνα 15: χάρτης Δέσποινα Κίσσα με βάση την πηγή: https://www.researchgate.net/figure/The-Plan-Cerda-1859-source-Archivo-Historico-Municipal-de-Barcelona_fig5_287840165

εικόνα 16: <https://www.arquiscopio.com/pensamiento/homenaje-a-barcelona/?lang=en>

εικόνα 17: <https://historyofbarcelona.weebly.com/plan-cerda.html>

εικόνα 18: εικόνα Δέσποινα Κίσσα με βάση πηγή: https://www.researchgate.net/figure/Fragment-of-Cerda-Plan-block-types-and-orientations-5_fig1_325604125

εικόνα 19: <https://www.andrewmateja.com/copy-of-rethinking-hierarchy>

εικόνα 20: https://www.researchgate.net/figure/Le-Corbusier-cover-of-the-journal-LArchitecture-dAujourd'hui-1934_fig2_344941635

εικόνα 21: <https://www.greekarchitects.gr/gr/%CE%B1%CF%81%CF%87%CE%B9%CF%84%CE%B5%CE%BA%CF%84%CE%BF%CE%BD%CE%B9%CE%BA%CE%B5%CF%82-%CE%BC%CE%B1%CF%84%CE%B9%CE%B5%CF%82/%CE%B7-%C2%A B%CF%87%CE%B1%CF%81%CF%84%CE%B1-%CF%84%CE%B7%CF%82-%CE%B1%CE%B8%CE%B7%CE%BD%CE%B1%CF%83%CF%82%BB-%CE%BA%CE%B1%CE%B9-%CF%84%CE%BF-%CE%B9%CF%83%CF%84%CE%BF%CF%81%CE%B9%CE%BA%CF%8C-%CF%84%CE%B7%CF%82-%CF%80%CE%BB%CE%B1%CE%AF%CF%83%CE%B9%CE%BF-%CE%B2-%CE%BC%CE%AD%CF%81%CE%BF%CF%82-id3680>

εικόνα 22: <https://atexnos.gr/%CE%BF-%CE%AC%CE%B3%CE%B-D%CF%89%CF%83%CF%84%CE%BF%CF%82-%CE%B3%CE%B-D%CF%89%CF%83%CF%84%CF%8C%CF%82-le-corbusier-%CE%BA%CE%B1%CE%B9-%CE%B7-%CF%83%CF%8D%CE%B3%CF%87%CF%81%CE%BF%CE%BD%CE%B7-%CF%80/>

εικόνα 23: https://www.researchgate.net/figure/Le-Corbusiers-centre-of-La-Ville-Radiouse-showing-the-tower-blocks-and-the-highway_fig2_344887373

εικόνα 24: <https://www.re-thinkingthefuture.com/rtf-architectural-reviews/a3207-architectural-theory-congres-internationaux-darchitecture-moderne/>

εικόνα 25: https://lens.google.com/search?ep=gisbubb&hl=el&re=df&p=AbfA8qDjKex-N63TIg4FZ4ELLuQ5RY4zMRLYvj8t9echGhl6sztN--W2rhAYrXhvhzHCsK_FejghzujhBpAFJY-Wui9V7GALFELJffeeVrC-OKDQtpq9KK59r6_wmUgcln8xo1FVoPtWCCm8rQLqWaacP6VF-tRRSgsuf87LU1CrLijjy7OXfmrB9i947shm75Y36d98shXuxEQ_912hPCoumb_#ins=W251b-GwsbnVsbCxudWxsLG51bGwsbnVsbCxudWxsLG51bGwsIkVrY0tKREI6TWpZME9EWm-1MVEEwT1RRdE5ETTJaaTFpWIRobUxXRTVPV1EwWW1Vell6QmpaaElmWjNwcFNFTlphMDV-DYkZGWIRVbG5SM0JuU1V4dVVEQTBXbmRWTm5GNFp3PT0iXQ==

εικόνα 26: κολαζ των εικόνων <https://projectarciutattokyo.wixsite.com/tokyo/marinecity> και <https://socks-studio.com/2015/10/29/the-free-university-of-berlin-candilis-josic-woods-and-schiedhelm-1963/>

εικόνα 27: <https://www.bookm-ark.fi/product/ciam-59-in-otterlo-dokumente-der-modernen-architektur-1/> <https://www.bookm-ark.fi/product/ciam-59-in-otterlo-dokumente-der-modernen-architektur-1/>

εικόνα 28: <https://www.abebooks.com/9789056624712/Team-Search-Utopia-Present-1953-1981-9056624717/plp>

εικόνα 29: <https://www.citedelarchitecture.fr/fr/exposition/team-10>

εικόνα 30: <https://socks-studio.com/2015/10/29/the-free-university-of-berlin-candilis-josic-woods-and-schiedhelm-1963/>

εικόνα 31: <https://socks-studio.com/2015/10/29/the-free-university-of-berlin-candilis-josic-woods-and-schiedhelm-1963/>

εικόνα 32: <https://postwarcampus.wordpress.ncsu.edu/2018/05/07/free-university-berlin/>

εικόνα 33: <https://socks-studio.com/2015/10/29/the-free-university-of-berlin-candilis-josic-woods-and-schiedhelm-1963/>

εικόνα 34: <https://socks-studio.com/2015/10/29/the-free-university-of-berlin-candilis-josic-woods-and-schiedhelm-1963/>

εικόνα 35: <https://acanovas.artstation.com/projects/0qWe>

εικόνα 36: <https://www.world-architects.com/en/architecture-news/found/the-world-according-to-architecture>

εικόνα 37, εικόνα 38, εικόνα 39: <https://archeyes.com/marine-city-megastructure-kiy-onori-kikutake/>

εικόνα 40: <https://www.flickr.com/photos/transphormetic/231450732>

